

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет ветеринарної медицини та
біотехнологій імені С.З. Гжицького
Факультет громадського здоров'я та суспільного благополуччя

Кафедра філософії та педагогіки

ПОРИЛО АНДРІЙ ЛЮБОМИРОВИЧ
ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

Кваліфікаційна робота

галузь знань А Освіта

спеціальність А1 Освітні науки

ОПП Освітні, педагогічні науки

Науковий керівник

Старший викладач кафедри філософії

та педагогіки_____

к.пед.н., Якимович О.Н.

Львів – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ	6
1.1. Творчість як базовий компонент професійної діяльності майбутніх педагогів	6
1.2. Компоненти творчого потенціалу майбутніх педагогів	16
1.3. Основні аспекти розвитку творчого потенціалу майбутніх педагогів	25
РОЗДІЛ 2. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ	35
2.1. Освітнє середовище як чинник формування творчого потенціалу майбутніх педагогів	35
2.2. Інноваційні технології навчання як умова формування творчого потенціалу майбутніх педагогів	40
РОЗДІЛ 3. РЕЗУЛЬТАТИ ВЛАСНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ.....	51
3.1. Методика дослідження	51
3.2 Результати дослідження	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	70
ДОДАТКИ.....	80

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасна система освіти перебуває у стані динамічних змін, що зумовлені соціальними, культурними та технологічними трансформаціями. У зв'язку з цим зростає потреба у педагогах нового типу – не лише носіях знань, а й ініціаторах змін, здатних до креативного мислення, інноваційної діяльності та самореалізації. Творчий потенціал педагога стає ключовим чинником його професійної ефективності, адже саме він забезпечує здатність до адаптації, генерування нових ідей, створення оригінальних методик і підходів у навчанні.

Формування творчого потенціалу майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки є важливою умовою їхнього становлення як суб'єктів освітньої діяльності. В умовах компетентнісного підходу до освіти, особистісно орієнтованого навчання та потреби у розвитку критичного мислення, креативність набуває статусу базової професійної якості. Саме тому актуальним є пошук ефективних педагогічних умов, методів і технологій, які сприяють розвитку творчого потенціалу студентів педагогічних спеціальностей.

Професійна місія майбутнього педагога вимагає значно більше, ніж простої суми знань і навичок; вона передбачає постійне підвищення професіоналізму, майстерності та наукового рівня. Серед найбільш значущих професійних якостей вирізняється творчий потенціал. Він є основою для успішної науково-дослідної роботи, динамічного оновлення освітнього процесу, впровадження інновацій та ефективного збору і критичного осмислення навчальної інформації. Креативний підхід до вивчення, аналізу й оцінювання діяльності здобувачів освіти стимулює педагога до безперервного пошуку та впровадження оптимальних освітніх рішень.

Проблему формування творчого потенціалу особистості досліджували Г. Балл [2], В. Вербець [9], Л. Вовк [11], Л. Гекало [13], О. Гопка [15], Л. Зданевич, О. Новак [29], М. Замелюк, Р. Пріма [28], Т. Козак [39], Т. Короїд [41], О. Моляко [52], О. Листопад [44], В. Холоденко [83], П. Якименко [89] та

інші. Питання педагогічної творчості висвітлювали О. Ємчик [23], С. Сисоєва [74], С. Гаврилюк [12], В. Макарчук [46]. Проблему підготовки майбутніх педагогів до педагогічної творчості досліджували Н. Бахмат [4], Т. Гура [17], О. Дурманенко [22], С. Єфіменко [24], Р. Серьожникова [73], Г. Тимошко [79], В. Черноус [86], та інші. Проблеми дослідження освітнього середовища присвячені праці М. Братко [8], О. Петренка [58], О. Смолінської [75], та інших.

Сучасні реалії ставлять перед нами нові виклики щодо розвитку творчого потенціалу майбутніх педагогів. Відсутність інноваційних підходів до цього питання є критично важливим.

Тому, з огляду на актуальність цієї проблеми, було обрано тему магістерської роботи: *«Формування творчого потенціалу майбутніх педагогів»*.

Об'єкт дослідження – процес формування творчого потенціалу майбутніх педагогів.

Предмет дослідження – педагогічні умови та методика формування творчого потенціалу майбутніх педагогів.

Мета дослідження – обґрунтування ефективності педагогічних умов та методики формування творчого потенціалу майбутніх педагогів.

Для досягнення мети були поставлені такі **завдання**:

1. Проаналізувати наукові джерела з проблеми дослідження та розкрити поняття «творчий потенціал» як базовий компонент професійної діяльності майбутніх педагогів.
2. Проаналізувати компоненти творчої діяльності майбутніх педагогів.
3. Описати психолого-педагогічні аспекти розвитку творчого потенціалу майбутніх педагогів під час навчання у закладах вищої освіти.
4. Розробити методику формування творчого потенціалу майбутніх педагогів.
5. Обґрунтувати ефективність педагогічних умов та методики формування творчого потенціалу майбутніх педагогів.

Методи дослідження:

Теоретичні методи передбачають опрацювання наукових, методичних джерел, що дозволяє обґрунтувати концептуальні засади дослідження.

Емпіричні методи включають вивчення та оцінку актуального рівня розвитку творчого мислення у студентів, застосування спостереження, тестування, тренінгових занять, анкетування та бесід з метою виявлення особливостей педагогічної практики та перевірки ефективності запропонованих умов. Також використовується експертне оцінювання.

Експериментальні методи реалізуються через практичне дослідження, спрямоване на виявлення психолого-педагогічних чинників, що впливають на формування творчого потенціалу майбутніх педагогів.

Статистичні методи охоплюють математичну обробку отриманих даних, що дозволяє встановити кількісні взаємозв'язки між окремими показниками дослідження та забезпечити об'єктивність висновків.

Експериментальна база. Робота здійснювалася на базі Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького.

Практичне значення дослідження полягає в обґрунтуванні ефективності педагогічних умов та методики формування творчого потенціалу майбутніх педагогів.

Структура кваліфікаційної (магістерської роботи) визначається метою та завданнями дослідження, складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (найменувань 91) і 10 додатків. Загальний обсяг роботи складає 80 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

1.1. Творчість як базовий компонент професійної діяльності майбутніх педагогів

Розвиток творчої особистості є однією з ключових проблем сучасної педагогіки, адже саме від рівня творчого потенціалу педагога значною мірою залежить формування креативності здобувачів освіти. Професійна підготовка майбутніх педагогів має на меті не лише озброїти їх необхідними знаннями та практичними навичками, а й сприяти становленню високого рівня педагогічної майстерності, що включає розвиток творчих здібностей.

У сучасних умовах швидких соціальних, технологічних і культурних змін творчість стає базовим компонентом професійної діяльності педагога. Вона забезпечує здатність адаптуватися до нових викликів, формувати інноваційні підходи до навчання й виховання, а також стимулювати креативність учнів і студентів. Українські науковці наголошують, що педагогічна творчість є невід'ємною складовою професійної культури та майстерності вчителя, а її розвиток визначає якість освітнього процесу та перспективи суспільного прогресу.

Огляд наукових джерел засвідчив існування багатьох підходів до визначення сутності поняття «творчий потенціал особистості», що тісно пов'язане з категоріями «особистість» та «творчість». Для нашого дослідження важливо виокремити найбільш значущі трактування.

Поняття «особистість» є складним і динамічним, його зміст змінюється відповідно до трансформацій суспільства та етнічної спільноти, до якої вона належить. Людина завжди існує в конкретному історичному періоді: може випереджати його розвиток або відставати, проте залишається актуальною. Вона не просто співіснує з часом, а активно занурюється в сучасність, стаючи чинником суспільних перетворень [23, с. 33]. О. Злобіна характеризує «активну особистість як індивіда, що досягає успіху в суспільному житті та здатного

ефективно використовувати свій потенціал. Вона реалізує себе як кваліфікований фахівець, демонструючи високий рівень самосвідомості та відповідальності за власні дії та вибори» [30, с. 26].

За В. Холоденко «ефективна реалізація творчого потенціалу студента в освітньому середовищі передбачає цілеспрямовані педагогічні впливи, спрямовані на його особистісне зростання. Необхідно активізувати та інтегрувати творчу діяльність студента, надаючи їй емоційний зміст, стимулюючи розвиток фантазії, образного та перцептивного мислення. Крім того, ключовим фактором є забезпечення продуктивної творчої взаємодії між усіма учасниками навчального процесу» [83, с. 26].

Науковці О. Клепиков та І. Кучерявий вважають, що «творчість виникає та розвивається у контексті формування людської особистості як повноцінного члена суспільства. Щоб цей процес був безперервним і ефективним, науковці підкреслюють необхідність надання кожній особі можливостей для самореалізації, зокрема в сфері творчої діяльності» [36, с. 19]. За О. Ємчик «Кожна особистість володіє потенціалом для творчості. Ключовим питанням є ступінь його реалізації, яка визначає спрямованість дій та життєвого шляху особистості. Вершиною творчих досягнень людини є внесення вагомого внеску в удосконалення життя людства, пришвидшення його соціально-культурної еволюції та саморозвиток як суб'єкта суспільних відносин» [23, с. 38].

Категорія «творчість» є багатогранним поняттям, що активно використовується як у повсякденному мовленні, так і в академічних колах. Проте, її точне визначення залишається предметом дискусій. Серед основних інтерпретацій «творчості» можна виділити такі:

Процес породження людиною нових об'єктів, якостей, моделей поведінки та спілкування, а також унікальних образів і знань.

Вища форма активності та самостійної діяльності людини.

Виключно людська здатність, яка не обмежується лише створенням соціально цінних продуктів. Творчістю можна вважати будь-які «відкриття», які індивід здійснює для власного розвитку.

Майже всі психічні процеси, крім, можливо, автоматизованих дій, несуть в собі елемент творчості.

Потреба особистості в самореалізації, повній та вільній експресії своїх здібностей та життєвих можливостей. [5, с. 3].

В. Макарчук розглядає творчість як безмежний ресурс для самовдосконалення особистості. Педагогіку він позиціонує як сферу знань, яка зосереджена на розвитку та формуванні творчого потенціалу індивіда [46, с. 120].

Д. Жукова визначає творчу компетентність як здатність ефективно діяти в умовах невизначеності, спираючись на наявні знання та досвід. Вона вважає цю здатність ключовою для педагогів, які прагнуть до розвитку креативних здібностей у своїх учнях. Автор розрізняє поняття «творчість» та «креативність». Творчість вона асоціює з натхненням та інтуїцією, тоді як креативність пов'язує з прагматизмом та пошуком практичних рішень [26, с. 120].

Творчість являє собою унікальне поєднання мотиваційних, емоційних, інтелектуальних, естетичних, комунікативних та творчих якостей особистості. Взаємодія цих якостей визначає індивідуальний стиль творчої поведінки, сприяє продуктивності та унікальності методів, а також результативності перетворень у різних сферах життєдіяльності. [26, с. 116].

На думку В. Кременя, «творчість є вершиною людського буття, оскільки надає індивіду можливість трансформувати реальність (міжособистісні зв'язки, соціальні норми, цінності), в межах якої вона функціонує. Окрім того, творчість є багатогранним поняттям, яке відображає різноманітні форми взаємодії особистості як із собою, так і з суспільством. З цього погляду, вона розглядається як категорія культурології, соціально-історичної науки, онтології, естетики та психології» [43, с. 7-8].

Творчість є складним і багатоаспектним процесом, який, незважаючи на свою здавану природженість, піддається вивченню та розвитку. Для цього необхідно дослідити його фундаментальні закономірності, що дозволять

сформулювати ефективні методики та прийоми. Володіння такими інструментами сприятиме більш продуктивній реалізації творчого потенціалу в різних сферах діяльності, таких як мистецтво, наука та інженерія [7].

Проаналізувавши різноманітні інтерпретації поняття творчості, можна сформулювати таке узагальнення. Творчість є формою людської діяльності, в процесі якої індивід, прагнучи до реалізації свого потенціалу, породжує нові знання, матеріальні чи духовні об'єкти, моделі поведінки та здійснює власні відкриття. Тобто, творчість спрямована на генерацію якісно нових цінностей, які раніше не існували, як в сфері матеріального, так і в сфері духовного.

Згідно з визначенням педагогічного словника, «творча особистість характеризується наявністю здібностей, мотивів, знань та вмінь, які сприяють створенню продукту, що відзначається новизною, оригінальністю та унікальністю» [14, с. 186].

Творчий потенціал особистості можна визначити як відносно стабільну систему рис, які окреслюють її орієнтацію на майбутнє. Важливо розуміти, що можливості будь-якої людини перевищують вимоги будь-якої конкретної діяльності. Творчий потенціал індивіда завжди ширший за той, який може бути зафіксований чи виміряний; він охоплює безліч нездійснених на даний момент можливостей та перспектив розвитку. Дане визначення не лише констатує існування творчого потенціалу, а й підкреслює його можливість реалізації в майбутньому. Творчий потенціал особистості характеризує її не тільки з точки зору спрямованості на майбутні досягнення, але й з боку реальних, виявлених творчих здібностей та можливостей [64].

Українські дослідники визначають такі ключові характеристики творчого потенціалу особистості:

1. Багаторівневність:

- Широкий рівень: розглядає творчий потенціал як загальну властивість психічних сил, що розвиваються в індивіді.
- Проміжний рівень: визначає максимальний рівень розвитку цієї властивості, який обумовлюється як анатомо-фізіологічними та

психічними особливостями особистості, так і конкретним станом суспільства та прийнятими нормами творчої самореалізації.

- Вузкий рівень: фокусується на рівні розвитку потенційної освіти, характерному для статистичної більшості проявів у даній соціально-історичній ситуації

2. Діалогічність:

Реалізація творчого потенціалу передбачає діалог між потенційним та актуальним станом особистості з навколишнім світом, іншими людьми та самою собою. Цей діалог – суб'єкт-суб'єктна взаємодія різних смислових позицій, що є вирішальним інтелектуальним центром саморегуляції особистості та забезпечує формування її індивідуальної і авторської позиції.

3. Соціальність:

Окрім природних чинників (зміна психофізичних показників з віком) та індивідуально-особової динаміки (розвиток когнітивної сфери, мотиваційно-потребової сфери, свідомості), процес розвитку творчого потенціалу особистості має соціально-історичну динаміку. Це означає, що він піддається впливу змін у суспільстві, зокрема наявності "соціального попиту" на творче самовираження. Тільки тоді, коли індивід здатний сприймати та засвоювати соціальний досвід, його потенційні сили перетворюються на щось реальне. Суспільство може відігравати різні ролі в житті індивіда: сприяти розкриттю та розвитку його внутрішніх спонук або надавати їм спотворену форму.

4. Системність:

Творчий потенціал має системний характер, володіючи всіма атрибутами цілеспрямованих систем, що самоорганізуються і саморозвиваються (стійкість, потреба в розвитку та самореалізації). Він також має власну внутрішню логіку розвитку, яка не зводиться до суми логіки його підсистем (елементів) та логіки розвитку кожної підсистеми окремо. [64, с. 139-140].

Л. Вовк визначає і інтерпретує поняття творчого потенціалу особистості як комплексну систему. Ця система охоплює здібності, знання та ресурси індивіда. До її складу входять такі ключові компоненти: творча уява (здатність

генерувати нові ідеї та нестандартні рішення), аналітичне мислення (здатність розкласти складні проблеми на простіші елементи для кращого розуміння та вирішення), здатність до інновацій: схильність до впровадження нових ідей, методів та технологій. В цілому, творчий потенціал особистості дає можливість застосовувати креативний підхід до вирішення завдань та досягнення позитивних результатів. Він також є важливим чинником творчої самореалізації фахівця в його професійній діяльності [11].

Творчий потенціал особистості розглядається як динамічний процес розвитку унікальних творчих рис індивіда. Цей розвиток спрямований не на самодостатність, а на створення нових цінностей – культурних, соціальних, матеріальних та професійних. Внутрішня і зовнішня сфери особистості становлять фундамент для її творчого зростання. Важливо підкреслити, що творчий потенціал особистості як цілісна система індивідуальних та соціальних якостей забезпечує потребу в саморозвитку та самореалізації через творчість. Ймовірність прояву цього потенціалу залежить від цілеспрямованості особистості, її внутрішньої сили волі та сформованого почуття соціальної відповідальності, яке включає дієвість і креативність [73].

Узагальнюючи різноманітні міждисциплінарні підходи до розуміння сутності творчого потенціалу особистості як фундаментальної наукової категорії, О. Гопка наголошує на його інтегративній властивості. Ця властивість характеризує ступінь здатності людини здійснювати творчу діяльність, визначаючи її готовність та здатність до самореалізації та саморозвитку в креативному плані. Творчий потенціал особистості, з одного боку, є важливою передумовою для успішного протікання творчого процесу, а з іншого – його результатом. Чим більше ресурсів людина реалізує у своєму житті, тим багатшим стає її творчий потенціал, що врешті-решт призводить до формування власного, неповторного стилю життя, який можна охарактеризувати як «життєтворчість» [15, с. 12].

Вчена С. Сисоєва провела дослідження щодо комплексного підходу до підготовки педагога до педагогічної творчості. Вона вважає, що педагогічна

творчість відіграє ключову роль серед інших видів творчості, оскільки визначає напрям динамічного розвитку всіх творчих процесів людства. Вчителем, як носієм педагогічної творчості, закладає фундамент розвитку особистості кожної людини [74].

Науковиця І. Княжева вважає, що «педагогічна творчість є вирішальним чинником підвищення ефективності професійної підготовки фахівців у сфері освіти. Вона створює сприятливі умови для самореалізації викладачів та студентів, сприяючи розвитку їхньої здатності до постійного вдосконалення та оволодіння інноваційними методами професійної діяльності» [38, с. 3].

Творчість «розглядають як діяльність, результат якої – матеріальні і духовні цінності» [18].

Важливими питаннями педагогіки професійної освіти, що вимагають більш глибокого дослідження, є розвиток творчих здібностей особистості в процесі її професійного становлення. Творчість як наслідок професійного розвитку особистості розглянуто в праці М. Марусинець. Професійна освіта спрямована на максимально повне розкриття потенціалу особистості з точки зору її індивідуального зростання. Вона є одним із ключових чинників, що сприяє розвитку та прогресу особистості, формує її світогляд, інтелектуальний і культурний рівень, а також надає досвід самовдосконалення, який проявляється у зростанні творчого потенціалу. Формування особистості майбутнього фахівця в сучасних умовах має як кінцеву мету – творчість. Розвиток професійної творчості розпочинається вже в процесі фахового навчання. Готовність до самовдосконалення є одним із інструментів підвищення якості професійної підготовки [47].

Професійна діяльність вимагає від фахівців високого рівня творчого потенціалу та розвиненого професійного мислення. Професійна творчість проявляється в здатності приймати обґрунтовані професійні рішення, аналізувати складні ситуації та розробляти нестандартні підходи до вирішення професійних завдань. Результатом такої діяльності є:

- Глибше розуміння об'єкта праці: формування нових ідей, законів, концепцій та принципів.
- Інноваційний підхід до виконання професійних дій: розробка новітніх моделей, технологій та правил.
- Досягнення якісно нових результатів у сфері професійної діяльності [78].

Сьогодні окреслюються кілька провідних напрямів дослідження творчості. Серед них – поступове заміщення традиційного принципу діяльності принципом взаємодії та системним підходом; інтеграція когнітивного й особистісного вимірів психології творчості; активне використання категорії рефлексії та розширення її наукового опрацювання; розгляд творчості не лише як процесу створення нового продукту, а й як особливої форми розвивальної взаємодії, що сприяє особистісному та професійному зростанню [74].

Креативність можна розглядати як рухливу індивідуальну рису, що визначає здатність людини до творчої діяльності та виступає важливою умовою її самореалізації. Саме тому ототожнювати поняття «творчість» і «креативність» недоцільно, адже вони мають різний зміст і функціональне значення. [10].

За словами М. Ілляхової, «професійна креативність педагога постає як складна багатофакторна система, що інтегрує знання та вміння гносеологічного й праксеологічного характеру, навички міжособистісної взаємодії, ціннісні орієнтації та акмеологічні установки фахівця. Така єдність забезпечує результативність науково-дослідної роботи, сприяє постійному оновленню змісту й методів освітнього процесу, формує здатність до самоактуалізації, самодетермінації та організації власної діяльності. Вона розвиває інноваційне мислення, підвищує рівень соціальної й професійної мобільності, актуалізує потребу в безперервній освіті та формує готовність реагувати на непередбачувані умови професійної практики, водночас дозволяючи педагогу ефективно управляти динамікою власних життєвих і професійних можливостей» [31].

Творчий підхід педагогів має ключове значення для формування компетентності здобувачів освіти та водночас сприяє їхньому власному професійному зростанню. Він виникає як результат поєднання індивідуальних рис особистості з впливами соціального середовища, у якому здійснюється педагогічна діяльність [93].

Основним показником творчої особистості та її характерною рисою виступають творчі здібності – індивідуально-психологічні якості людини, що відповідають вимогам творчої діяльності й забезпечують її успішне здійснення. Ідея розвитку таких здібностей має глибоке історичне коріння та завжди була одним із провідних принципів навчання й виховання молодого покоління. Зацікавленість у формуванні творчого потенціалу проявляють як окрема людина, так і держава та суспільство загалом. Практика доводить, що творчі здібності формуються стихійно протягом усього життя, однак такий процес не може повністю задовольнити сучасні вимоги соціуму.

Творчість не є винятковою рисою лише геніїв чи талановитих особистостей. Вона властива кожній людині, а структура творчої діяльності залишається принципово однаковою на різних рівнях обдарованості. Відмінності полягають лише у масштабі розвитку здібностей, які визначають індивідуальні можливості людини до творчої роботи [93].

Проблема розвитку творчого потенціалу особистості є предметом численних досліджень. Серед найзначніших досягнень у цій сфері вирізняються праці видатних психологів та педагогів, зокрема В. Моляко, який досліджував педагогічну ефективність тренінгових методів розвитку творчих здібностей. Автори цієї роботи поділяють погляд на творчість як цілісний процес самореалізації особистості, що не передбачає наявності ізольованих, специфічних творчих здібностей. Широке використання терміну «творчі здібності» та інших поєднань зі словом «творчий» в науковій та популярній літературі є досить умовним і потребує критичного осмислення. Як було зазначено раніше, розвиток творчих здібностей є важливим як для самої особистості, так і для держави та суспільства в цілому. Творча особистість

здатна легше адаптуватися до змін у повсякденному житті, соціальній сфері та на виробництві, модифікуючи їх відповідно до власних уподобань та переконань [51].

Серед іноземних дослідників, які присвятили свої праці проблемі творчості, варто виділити С.Тейлора [95], який запропонував підходи до визначення цього явища, та А.Стржалевського [94], що зосередився на психологічних аспектах творчості.

Отже, можна узагальнити сутність феномену творчості як складного багатокomпонентного явища, зумовленого психолого-педагогічними чинниками. Воно проявляється у формі розвивальної взаємодії між суб'єктом та об'єктом і спрямоване на подолання внутрішніх суперечностей відповідно до поставлених цілей. Для реалізації творчої діяльності необхідні як зовнішні умови (соціальні та матеріальні), так і внутрішні ресурси (знання, уміння, здібності), а її результат може мати як об'єктивну, так і суб'єктивну новизну. У процесі підготовки майбутніх педагогів вищої освіти творчість виступає показником продуктивності навчальної роботи всіх учасників освітнього середовища – студентів і викладачів.

Поняття творчого потенціалу не можна розглядати як незмінну характеристику педагога. Воно формується завдяки накопиченому досвіду, професійним і психолого-педагогічним знанням, новим ідеям, умінням та навичкам, що забезпечують здатність знаходити оригінальні рішення, застосовувати інноваційні методи й удосконалювати виконання професійних функцій.

Таким чином, головним завданням професійної підготовки майбутніх педагогів у закладах вищої освіти є формування студентів як активних суб'єктів педагогічної діяльності, здатних брати відповідальність за її результати, здійснювати розвиток та виступати творцями освітнього процесу. Реалізація цього завдання можлива за умови оновлення змісту педагогічних дисциплін на основі сучасних теоретико-методологічних концепцій розвитку

творчої особистості, а також завдяки впровадженню інноваційних освітніх технологій.

Отже, творчий потенціал – це комплекс здібностей, що дозволяє людині генерувати нові ідеї, знаходити нестандартні підходи та створювати оригінальні продукти. Його розвиток є визначальним чинником успішної професійної діяльності в будь-якій сфері, особливо в педагогіці, де творчість виступає ключовим елементом виховання й розвитку здобувачів освіти.

1.2. Компоненти творчого потенціалу майбутніх педагогів

Формування творчих компонентів у майбутніх педагогів є вирішальним аспектом їхньої професійної підготовки, що сприяє інноваційному підходу до освітнього процесу. Творчість у педагогіці виходить далеко за межі простого передання знань; вона передбачає розробку нових, адаптованих до індивідуальних потреб учнів методик навчання.

Майбутній педагог-творець – це фахівець, здатний створювати в освітньому процесі якісно нові матеріальні та духовні цінності. Діяльність майбутніх педагогів характеризується такими рисами, як інтуїція, натхнення, винахідливість, та нестандартне мислення. Творча діяльність не може бути шаблонною; вона обов'язково передбачає оригінальність, відхід від стереотипів, несподіванку, а також здатність діяти інтуїтивно.

Творча діяльність сприяє розвитку комплексу якостей творчої особистості, оскільки саме в процесі діяльності відбувається самовдосконалення індивіда. Найважливішими характеристиками особистості в контексті діяльності є свідомість та поведінка. Відповідно, ключовими особистісними параметрами є мотиви, погляди, думки, інтереси, переконання, вміння, навички тощо - внутрішній світ людини. Діяльність особистості може бути представлена через її внутрішній світ та міжособистісні відносини. Важливо розуміти, що ці складові не існують окремо, а утворюють єдине ціле.

В психології творчу діяльність розглядають як органічну єдність двох аспектів: неадаптивної та адаптивної активності.

Неадаптивна активність, що характеризується спонтанністю, породжує численні потенційні можливості, як видимі, так і нереалізовані. До них належать виникнення нових ідей, образів, проблемних ситуацій.

Натомість адаптивна активність спрямована на реалізацію творчого потенціалу шляхом досягнення мети, втілення ідей та створення конкретного образу. Цей етап призводить до утворення творчого продукту. Для науковців це формулювання нових ідей, законів, формул та теорій. Художники створюють картини, режисери – сценарії, артисти – виконують ролі, конструктори та дизайнери – розробляють нові моделі тощо.

Незважаючи на зрозумілу структуру творчого процесу, залишається відкритим питання про відмінність між творчістю для інших (тобто спрямованою на зовнішню аудиторію) та творчістю для себе (реалізацією власного потенціалу без орієнтації на результат).

Структура творчої діяльності включає в себе такі ключові елементи: мотив, суб'єкт, предмет, умови та результат. Враховуючи це, підготовка майбутніх фахівців повинна охоплювати три взаємопов'язані компоненти: особистісно-мотиваційний, процесуально-діяльнісний та результативно-оцінювальний.

Особистісно-мотиваційний аспект розвитку творчості

Ключовим чинником прояву творчості є наявність стійкої внутрішньої потреби в ній. Для такої особистості творчість є невід'ємною частиною життя, що надає йому сенс і мету.

Важливими характеристиками особистості, схильної до творчості, є її здібності та властивості. Історія знає численні приклади, коли революційні винаходи та ідеї не отримували визнання, а інколи навіть переслідувались.

Особистісно-мотиваційний компонент охоплює систему мотивів, які зумовлюють свідоме прагнення до діяльності. Він передбачає: усвідомлення необхідності формування в собі творчої особистості; розуміння важливості вирішення проблеми розвитку творчої активності; бажання виховувати у собі

творчу уяву та фантазію; усвідомлення значущості розвитку творчої активності у дітей дошкільного віку; щирий інтерес та захоплення педагога вирішенням цієї проблеми; визнання успіху в творчій діяльності.

Мотивацію у розвитку творчого потенціалу особистості досліджували такі науковці: В. Вербець [9], Т. Равлюк [65], Р. Серьожникова [73, с.48], С. Сисоєва [74] та інші.

Особистісно-мотиваційний складник охоплює потреби педагога у досягненні успіху, суспільному визнанні, раціональній організації праці та можливостях професійного зростання. У структурі творчої компетентності мотиваційний аспект визначається системою провідних мотивів, які відображають усвідомлене ставлення до цінностей і завдань майбутньої діяльності, а також до власного розвитку. Цей процес реалізується через опанування творчих форм роботи, що можуть проявлятися у будь-якій сфері професійної практики. [21].

Мотиваційна сфера особистості – це комплекс чинників, що стимулюють її до дій. Важливим аспектом цієї сфери є індивідуальні особливості майбутніх педагогів, такі як характер, темперамент та здібності. Для досягнення високого рівня комунікативної компетентності педагогам необхідно враховувати особливості своєї мотиваційної сфери, мотиви її формування та прояви [85].

Мотивація творчих здібностей визначається наявністю мотивів, які забезпечують особистісну взаємодію психологічних факторів та створюють стійку спрямованість особистості на творчість. Мотивація визначає стан свідомості особистості, який обумовлює важливість творчої діяльності в системі життєвих пріоритетів і власних стратегій, стимулюючи та підтримуючи творчий процес на всіх його етапах [85].

Творчі здібності є засобом становлення особистості в системі міжособистісних відносин. Мотиви творчої активності стають ключовими чинниками розвитку обдарованості. Успіх у сфері творчості значною мірою залежить від позитивної мотивації, зокрема потреби у вирішенні професійного завдання. Основними напрямками самовизначення особистості в мотиваційній сфері є інтеграція, внутрішня узгодженість мотивів, усунення протиріч та

перевірка можливостей і доцільності життєвої мети. Процес навчання повинен бути побудований таким чином, щоб студент постійно відчував себе його суб'єктом, розвивав власні здібності та виховувався як творча, повноцінна особистість [85].

Одним із ключових елементів професійної креативності педагога виступає мотиваційно-проективний комплекс. Він охоплює здатність індивідуально мотивувати кожного студента, застосовувати різні методи й технології для формування чітких цілей та завдань освітнього процесу, враховувати інтереси й мотивацію здобувачів освіти під час планування та організації навчальної діяльності. Важливими складниками цього комплексу є вміння прогнозувати й оцінювати результати роботи, використовувати інструменти тайм-менеджменту для ефективної організації професійної діяльності, ставити перспективні науково-дослідні завдання та визначати творчі стратегії їх реалізації. Крім того, він передбачає володіння психологічними та управлінськими технологіями супроводу освітнього процесу в умовах реформ, а також здатність мотивувати себе на досягнення успіху, розвивати впевненість у власних силах і прагнення до самореалізації у професійній та особистісній сфері [72, с. 18].

Опанування комунікативних умінь ґрунтується на таких складових, як допитливість, інтерес до професійної діяльності, усвідомлення власних обов'язків та прагнення до творчості. Ці мотиви формуються на основі професійних потреб, життєвих планів і перспектив розвитку. У педагогічній практиці важливе місце займає прагнення до самоактуалізації. Американський психолог А. Маслоу визначав її як бажання людини реалізувати власний потенціал і досягти найвищого рівня розвитку [87].

Для самореалізації необхідна підтримка суспільства та створення відповідних умов, які стимулюють розвиток прихованого творчого потенціалу, властивого кожній людині. Науковці виокремлюють кілька видів мотивації педагогів: професійну, комунікативну, пізнавальну, соціокультурну тощо.

Професійна мотивація тісно пов'язана з іншими її різновидами, зокрема з комунікативною [87].

Комунікативна мотивація являє собою систему внутрішніх спонукань, що формують потребу у вирішенні комунікативних завдань різної складності, спрямованих на реалізацію важливих соціальних функцій спілкування: пізнавальної, регулятивної, ціннісно-орієнтаційної та етикетної. Пізнавальна функція передбачає здатність передавати, фіксувати чи обговорювати інформацію під час взаємодії кількох учасників; регулятивна полягає у вмінні висловлювати прохання, поради чи припущення; етикетна – у дотриманні норм мовленнєвої та поведінкової культури в типових ситуаціях; ціннісно-орієнтаційна охоплює здатність висловлювати власну позицію, оцінку чи бажання [87].

Соціокультурна мотивація проявляється у ставленні педагога до країни, мова якої вивчається, до її культурних надбань, традицій та релігійних особливостей минулого й сучасності. Пізнавальна мотивація, у свою чергу, полягає у стимулюванні інтересів, що відповідають віковим та особистісним потребам майбутніх і практикуючих педагогів [87].

Згідно з дослідженнями Л. Зданевича та О. Новака, мотивація та інтерес, як пізнавальна потреба, відіграють ключову роль у формуванні творчого потенціалу особистості. Прагнення до задоволення цієї потреби спонукає індивіда до проявів творчості. Різноманітність інтересів сприяє накопиченню необхідного матеріалу для подальших творчих трансформацій. При цьому виникнення інтересу супроводжується станом захопленості, який є важливим чинником у процесі творчого становлення [29, с. 148].

Процесуально-діяльнісний компонент. Оволодіння професійною діяльністю може здійснюватися різними шляхами: одні засвоюють її репродуктивно, відтворюючи вже наявний досвід, інші – творчо, використовуючи оригінальні та неповторні підходи. Незалежно від обраного способу, кінцевою метою завжди є досягнення результату.

Діяльнісний підхід у навчанні спрямований на розвиток особистості та стимулювання процесів самовдосконалення, передусім через опанування універсальних навчальних дій і формування здатності до самостійного навчання. Це усвідомлена, активна й багатогранна пізнавальна діяльність здобувача освіти, яка має максимально самостійний характер. Вона передбачає формування системи дій, їх осмислення та використання для оволодіння сутністю знань і виходу на творчий рівень. Така організація навчального процесу навчає студентів самостійно здобувати знання, забезпечуючи їх необхідними навичками. Особистість не може бути сформована як готовий продукт чи пасивний результат зовнішніх впливів. Її розвиток можливий лише через включення у системну навчальну діяльність, що пробуджує власну активність. Саме завдяки цій активності, у взаємодії з іншими людьми, людина стає тим, ким її робить власна діяльність. [17].

Творчу педагогічну діяльність педагога С. Сисоєва визначає як «педагогічну діяльність, якій притаманні властивості творчого процесу. На відміну від особистісного підходу до вивчення процесу формування творчої особистості дитини, при дослідженні творчості педагога пріоритет віддається діяльнісному підходу: творча професійна діяльність педагога розглядається як провідний фактор, що впливає на розвиток творчих можливостей дітей і забезпечує його ефективність. Одночасно саме в процесі творчої професійної діяльності розкриваються творчі можливості педагога, відбувається їх реалізація та розвиток. За таких умов виникає необхідність підготовки вчителя до усвідомлення рівня власної творчої професійної педагогічної діяльності, формування у нього по, треба аналізувати власний педагогічний досвід і впроваджу, вати педагогічний досвід інших з урахуванням своєї творчої індивідуальності. Творча педагогічна діяльність є діяльністю дослідницькою. Педагог, який працює, творчо спирається на досягнення педагогічної науки, сам збагачує педагогічну теорію, розкриває закономірності педагогічного процесу, визначає шляхи його удосконалення, прогнозує результати своєї діяльності» [74, с. 97].

Педагогічна діяльність, як вважає С. Сисоєва, характеризується як творча, оскільки вона містить властивості творчого процесу. На відміну від особистісного підходу до вивчення формування творчої особистості дитини, дослідження творчості педагога зосереджується на діяльнісному підході. Творча професійна діяльність педагога розглядається як ключовий фактор, що стимулює розвиток творчих здібностей у дітей та забезпечує ефективність цього процесу. Саме в процесі такої діяльності реалізуються і розвиваються власні творчі можливості педагога. Тому виникає необхідність підготовки вчителя до усвідомлення рівня власної творчої професійної діяльності, формування в нього навички аналізу власного педагогічного досвіду та впровадження досягнень інших педагогів з урахуванням його індивідуальних особливостей [74].

Творча педагогічна діяльність має дослідницький характер. Педагог, який працює творчо, спирається на досягнення педагогічної науки, одночасно збагачуючи її теорію. Він розкриває закономірності педагогічного процесу, визначає шляхи його вдосконалення та прогнозує результати своєї діяльності. [74, с. 100].

Процесуально-діяльнісний складник творчої активності забезпечує реалізацію внутрішніх спонукань до креативної роботи, ґрунтується на знаннях філософських та психолого-педагогічних основ теорії творчості, а також передбачає широкий культурний світогляд. Він включає постійне вдосконалення у сфері творчості, уміння порівнювати й аналізувати інформацію, виділяти головне, аргументувати та чітко висловлювати власні думки. Важливими характеристиками є здатність генерувати нові ідеї, проявляти гнучкість мислення, переносити набуті знання й досвід у нові ситуації, використовувати напрацювання інших, співпрацювати та відстоювати власну позицію. Крім того, цей компонент передбачає готовність до опанування сучасних інноваційних процесів творчої діяльності та створення на їх основі власних новаторських рішень.

У роботі О. Ємчик наголошується, що творча діяльність можлива лише за умови її здійснення особистістю, головною рисою якої є готовність до такої роботи. Саме ця готовність виступає ключовим чинником реалізації творчого потенціалу. Вона поєднує мотиваційні, емоційно-вольові, інтелектуальні, фізичні та практичні складові, забезпечує здатність проникати в сутність проблемних ситуацій, використовувати нестандартні й оригінальні, але водночас раціональні та оптимальні методи. Крім того, готовність до творчої професійної діяльності передбачає зосередженість на пошуку нових способів розв'язання завдань і їх ефективну реалізацію у професійній практиці [23].

О. Гузалова вважає готовність до творчої діяльності як здатність особи індивідуально та цілеспрямовано діяти з метою пізнання та модифікації навколишнього світу. Ця здатність проявляється в прагненні знаходити найефективніші способи вирішення проблем, постійному вдосконаленні існуючих методів та розробці нових проєктів, зокрема в сфері освіти. Важливим аспектом цієї готовності є безперервне розширення знань [16, с. 48].

Погляди Н. Устинової щодо готовності до творчої педагогічної діяльності є ключовими для нашого дослідження. Вона розглядає таку готовність як невід'ємну частину творчого потенціалу педагога. Згідно з її визначенням, «готовність до творчої педагогічної діяльності є синтезом вроджених здібностей до такої діяльності та набутих знань, умінь, навичок, професійного досвіду, мотивації та особистісних якостей. Ці елементи необхідні для успішного здійснення творчої педагогічної діяльності на певному рівні» [81, с 47].

Результативно-оцінювальний компонент. Формування творчої особистості може бути оцінено на основі наступних результатів її діяльності:

1. Здатність до постановки нових проблем: творчі особистості здатні самостійно визначати та формулювати проблеми, демонструючи інтелектуальну творчу ініціативу. Сприйняття світу індивідом залежить від його знань, установок, цінностей та досвіду. Різні люди можуть по-різному

інтерпретувати одне й те саме явище в залежності від їхніх інтелектуальних позицій.

2. Здатність до аналізу та узагальнення явищ: творчі особистості здатні аналізувати та знаходити зв'язки між явищами, які на перший погляд не пов'язані між собою.

3. Висування творчих ідей: багатство та різноманітність розумової діяльності є основою для висунення нових ідей. Творча людина здатна уявити результат своїх дій, спланувати шляхи досягнення мети та розробити спосіб отримання бажаного результату.

4. Гнучкість розв'язання проблем: Здатність моделювати та швидко переходити від одного способу розв'язання до іншого є важливою характеристикою творчої особистості. Людина здатна замінювати реальні об'єкти їхніми моделями, що сприяє пошуку нестандартних рішень.

5. Оригінальність розв'язання проблем: Творчий підхід до розв'язання проблем проявляється в самостійності, незвичайності та оригінальності пропонуваніх ідей та способів [87].

Дослідження Н. Сегеди виокремлює важливість взаємодії структурних компонентів творчих якостей в процесі їхнього формування. Свідомість індивіда, як підкреслює дослідниця, відіграє ключову роль у цьому процесі. Вона функціонує як сховище накопиченого емоційного досвіду та одночасно виконує селекцію і збагачення цього досвіду, створюючи тим самим основу для нового. Відповідно до висновків Н. Сегеди, саме така взаємодія психічних процесів сприяє цілісному розвитку творчих здібностей особистості [71, с. 136].

В дослідженнях С. Гаврилюк акцентується увага на понятті «творчі якості», яке є ключовим для даного аналізу. Вчена визначає готовність майбутніх педагогів до педагогічної творчості як складне особистісне явище, що інтегрує педагогічні цінності, індивідуальні риси креативності, прагнення до самовираження через творчість та сукупність професійних знань, умінь і навичок студента, необхідних для організації та здійснення творчої діяльності. [12, с.16].

Отже, завдання педагогічної діяльності полягає у створенні умов для виховання творчої особистості та забезпеченні її переходу на вищий рівень розвитку. Формування творчої індивідуальності можливе за дотримання низки важливих умов. Серед них – орієнтація освітньо-виховного процесу закладу вищої освіти на розвиток творчого потенціалу студента; своєчасне виявлення готовності особистості до творчої діяльності шляхом діагностики здібностей; формування мотивації до креативної роботи; використання педагогічної теорії творчості під час організації освітнього процесу; забезпечення моральної та творчої спрямованості навчання.

Важливим чинником є демократичні взаємини між викладачами, майбутніми педагогами та вихованцями, узгодження освітнього процесу з індивідуальними психологічними особливостями здобувачів. Значну роль відіграє орієнтація на самовиховання, що включає самопізнання, самоорганізацію та самореалізацію. Необхідним є створення сприятливого творчого мікроклімату у закладі освіти, організація розвивального середовища, яке надає всім учасникам навчального процесу можливості для ефективного саморозвитку.

Крім того, важливою умовою є комплексне виховання особистості з урахуванням її інтересів та здібностей, а також застосування різноманітних форм стимулювання творчої активності студентів – проведення культурних заходів, організація дослідницької роботи та інших видів діяльності, спрямованих на розвиток індивідуальності кожної дитини.

1.3. Основні аспекти розвитку творчого потенціалу майбутніх педагогів

В Україні відбуваються масштабні зміни у всіх сферах суспільного життя. Конкуренція на ринку праці, потужний інформаційний потік, розвиток науки й техніки суттєво впливають на наше існування, формуючи нові пріоритети та цінності. Ці трансформації позначаються і на системі вищої освіти, висуваючи сучасні вимоги до організації навчального процесу та якості підготовки

спеціалістів. Сьогодні суспільство потребує виховання творчої особистості, індивідуальності, яка здатна не лише виконувати завдання, а й самостійно мислити, генерувати оригінальні ідеї, приймати сміливі та нестандартні рішення. Тому ключовим завданням професійної освіти є розвиток творчого потенціалу майбутніх вихователів.

Психологічний аспект цього процесу полягає у підтримці емоційного стану та мотивації до творчої діяльності. Важливо, щоб студент-вихователь відчував підтримку з боку колег і викладачів, умів долати внутрішні бар'єри та зберігати прагнення до розвитку власних здібностей. Для цього застосовуються різні методи психологічної допомоги: тренування емоційного інтелекту, індивідуальні консультації та інші форми підтримки.

Одним із головних завдань педагогічної науки є стимулювання творчого зростання майбутніх педагогів. Для цього необхідно створювати сприятливу атмосферу, забезпечувати умови для самовираження й самореалізації, розвивати критичне мислення та уяву.

У наукових колах розглядаються поняття емоційного інтелекту та емоційної компетентності, а також їхній вплив на творчий потенціал. Як зазначає Т. Короїд, «емоційний інтелект можна визначити як потенціал та інструмент самореалізації, тоді як емоційна компетентність – це здатність гнучко керувати власними емоціями. Емоційна компетентність є більш розгорнутим поняттям, ніж емоційний інтелект: вона виступає комплексом знань, натомість емоційний інтелект – лише засобом для їхнього застосування. Отже, роль емоційного інтелекту у розвитку творчого потенціалу педагогів є інтегруючою, оскільки всі його складові поєднуються в єдину злагоджену систему, спрямовану на досягнення поставленої мети» [41, с. 87].

О. Мкртчян визначає ключові професійно-важливі якості, що формуються в процесі навчання, зокрема практичного:

1 Усвідомлення професійного шляху: інтерес до обраної професії, мотивація до її опанування та розуміння майбутніх викликів професійної діяльності;

2. Ціннісні орієнтації особистості: гуманізм, чесність, порядність як фундаментальні принципи поведінки;

3. Психологічні якості: самоконтроль, інтелект, відповідальність, акуратність – важливі характеристики для успішної професійної діяльності. [50].

Управління формуванням творчого потенціалу педагогів пов'язане з процесом контролю, що реалізується через позитивний підхід. Він передбачає акцент на зростанні рівня їхньої креативності, а не на фіксації невдач чи сумнівної професійної спроможності адміністрації освітнього закладу. Це висуває нові вимоги до керівництва: від прийняття нестандартних управлінських рішень, опанування сучасних алгоритмів творчої діяльності, створення різноманітних моделей і програм підвищення кваліфікації – до забезпечення конкурентоспроможності шляхом діалектичної єдності відносин, продуктивних сил та взаємодії [41, с. 89].

С. Гончаренко описує активність особистості як здатність свідомо брати участь у трудовій та соціальній діяльності. Активність характеризується спрямованістю на досягнення цілей, планування дій та перетворення як навколишнього середовища, так і самої себе на основі засвоєння матеріальних та духовних цінностей культури [14, с. 275].

Творчий потенціал людини виявляється у виконанні творчих завдань, у процесі спілкування та різних видах діяльності. Тому під час підготовки майбутніх фахівців важливо приділяти увагу формуванню в студентів глибоких, різнопланових і системних знань, максимально стимулювати їхню самостійну роботу, розвивати стійкі інтереси до творчості, цілеспрямованість у пошуках нових рішень та наполегливість у виконанні завдань. Креативність є однією з базових характеристик людської природи, адже вона закладена від народження і становить основу розвитку. Саме ця властивість сприяє формуванню широкого спектру соціально значущих якостей, серед яких ініціативність, самостійність, організованість, відповідальність, комунікативність та нестандартність мислення. Розвиток творчих засад

освітнього процесу у закладах вищої освіти стає важливою умовою виховання гуманістичних ідеалів та загальнолюдських цінностей студентської молоді, що забезпечує їх трансформацію у власну систему переконань і життєвих орієнтирів.

Якщо раніше творчість розглядалася лише як характеристика діяльності, то нині особливий акцент робиться на її внутрішньому стрижні – взаємодії між людьми. Вона визначається не тільки індивідуальними рисами, а й соціальними чинниками, такими як розподіл праці, кооперація, різниця інтересів і потреб, а також необхідність їх узгодження. Суспільне середовище виступає важливою умовою становлення та розвитку особистості. Людина постає як активний учасник історичного процесу, творець власного «Я» і суб'єкт, що формує свободу власної діяльності.

На переконання Н. Мачинської, А. Федорович та Н. Яремчук, творчість педагога полягає у здатності знаходити нове у щоденній діяльності, комбінувати та змінювати відоме, пристосовуючи його до вікових і особистісних особливостей вихованців. Вона проявляється у гнучкому виборі відповідних засобів впливу, у пошуку нестандартних шляхів розв'язання освітніх завдань, а також у вмілому використанні методів, що стимулюють ініціативність та пізнавальну активність студентів. Учитель має застосовувати нові знання, технології, прийоми чи підходи не задля самої новизни, а виключно для досягнення результату – формування життєвої компетентності особистості. [57].

Формування та реалізація творчих здібностей у майбутніх педагогів є фундаментальним завданням сучасної педагогічної практики. Творчість виступає вирішальним чинником успішного здійснення педагогічної діяльності, оскільки дозволяє знаходити нестандартні підходи до розв'язання проблем, створювати інноваційні ідеї та методики виховання.

Видатна дослідниця І. Дичківська підкреслює необхідність педагогічної творчості як обов'язкового компонента інноваційної діяльності в освіті. Вона

визначає її як здатність педагога приймати та впроваджувати оптимальні, нестандартні рішення в динамічних умовах навчально-виховного процесу [19].

С. Сисоєва, пропонує більш розширене трактування педагогічної творчості. Вона розглядає її як «цілісний процес професійної та особистісної реалізації педагога в освітньому просторі. Це не лише сукупність послідовних дій учителя та учня, спрямованих на свідоме та міцне засвоєння знань, умінь і навичок, а й комплекс «перетворень» їхнього творчого розвитку: мотивації, характерологічних особливостей, творчих умінь, психологічних процесів, які сприяють успіху особистості в творчій діяльності» [74].

Творча спрямованість є ключовою характеристикою майбутнього педагога, що визначає його індивідуальний розвиток та професійну самореалізацію. Вона дозволяє усвідомити свою творчу унікальність, передбачити шляхи творчого зростання в обраній професії та «бачити наперед» перспективи розвитку [7].

Здатність до творчої діяльності притаманна кожній людині і є невід'ємною частиною педагогічних здібностей. Вона проявляється як на рівні визначення перспективних цілей, так і в процесі реалізації професійної діяльності, забезпечуючи високу якість та ефективність навчально-виховного процесу. Специфікою педагогічної творчості є те, що її результатом є передусім особистісний розвиток, на який спрямовані трансформаційні творчі процеси. Розробка нових і оригінальних ідей чи способів діяльності дозволяє педагогу досягати поставлених цілей та вирішувати специфічні педагогічні ситуації, які виникають у процесі професійної взаємодії [7, с.42].

Творча спрямованість є фундаментальною умовою будь-якої творчої діяльності, яка сприяє формуванню та розвитку творчих здібностей. Навчальна діяльність відіграє ключову роль у цьому процесі. Важливим педагогічним завданням, що стоїть перед викладачами вищих навчальних закладів (ВНЗ), є навчання студентів прийомам та навичкам творчої діяльності. Гуманітарні дисципліни в рамках професійної підготовки спрямовані на формування понятійно-образної та практичної структури творчого мислення [76].

Серед існуючих технологій та форм підготовки майбутніх педагогів найбільш ефективними для розвитку їхнього творчого потенціалу є проблемно-пошукові, дослідницькі та колективно-групові. Дослідницька діяльність студентів сприяє формуванню мислячих фахівців, які володіють навичками наукової роботи, самостійного аналізу можливостей застосування наукових досягнень та передового досвіду, а також навичками участі в роботі наукових колективів [61].

Мислення як інтелектуальний процес має складну структуру і залежить від численних факторів. Тому необхідно розвивати творчу складову інтелектуальних здібностей, враховуючи всі ці фактори. Досягнення особистості, в тому числі й творчі, визначаються рівнем загального інтелекту. Високий інтелект є необхідною, але недостатньою умовою для досягнення творчих вершин. Для цього потрібні також інші якості особистості, такі як мотивація, компетентність та працездатність. Для розвитку творчого потенціалу необхідний не тільки високий інтелектуальний розвиток, але й певний обсяг знань, рівень інтелектуальних здібностей, спадкові та вроджені задатки. Завдання викладача ВНЗ полягає у спрямуванні навчання на розвиток інтелектуальних здібностей та збільшення обсягу знань, отриманих максимально самостійно. Дослідження творчого мислення є досить складною проблемою, яка передбачає вирішення найважливіших методологічних питань щодо природи творчості, джерел її розвитку, співвідношення біологічного та соціального, об'єктивного та суб'єктивного, індивідуального та суспільного в цьому процесі [13].

В умовах сьогодення, де штучний інтелект бере на себе рутинні задачі, зростає потреба у людях з розвиненим творчим мисленням. Така здатність дозволяє ставити нові питання, знаходити нестандартні рішення в умовах невизначеності та робити відкриття, які виходять за межі існуючих знань. Для підвищення ефективності творчого мислення важливо розуміти його специфічні особливості. Тому розвиток цієї якості є ключовим завданням освітнього процесу в вищих навчальних закладах (ВНЗ) [36].

У педагогіці існують два основні підходи до визначення суті творчого мислення: опис процесуальних рис та характеристик особистості, схильної до креативності. Оптимальні моделі опису творчого мислення повинні враховувати як процесуальні, так і особистісні його аспекти [36].

Навчання у ВНЗ можна розглядати як технологічний процес розвитку творчого мислення та формування активної, ініціативної особистості. Така особа здатна на основі фундаментальних знань глибоко аналізувати ситуації та приймати обґрунтовані рішення у процесі виконання своїх функціональних обов'язків .

Деякі представники зарубіжної педагогічної думки не визнають істотного впливу навчання на розвиток мислення, вважаючи його цілком самостійним процесом. Вони розглядають навчання як умову пристосування педагогічного процесу до інтелектуального розвитку студента.

Однак, загальноприйнятою є думка, що навчання та виховання є необхідними формами психічного розвитку людини. Вони сприяють оволодінню цінностями матеріальної та духовної культури. Л. Виготський підкреслював, що навчання має бути орієнтоване на сучасні потреби розвитку дитини, а не на минулі досягнення. Він вважав навчання джерелом розвитку, який формує у дитини функції, недоступні без нього [55].

У сучасній педагогіці активно формується концепція розвивального навчання, яка має різні відтінки та підходи, проте її головна ідея полягає в тому, що такий тип навчання не лише забезпечує якісне засвоєння знань, а й формує навчальну діяльність, безпосередньо впливаючи на інтелектуальний розвиток особистості. У сфері вищої освіти закріпилося положення, згідно з яким розвиток розглядається як невід'ємна складова підготовки студентів. Іншими словами, під розвитком мається на увазі цілеспрямований процес формування у здобувачів освіти структури творчого мислення, що сприяє зростанню їхнього інтелектуального потенціалу [45].

На думку М. Артюшиної, розвиток творчого мислення має ґрунтуватися на об'єктивних закономірностях інтелектуального становлення, які найбільш

виразно проявляються за певних умов. Передусім, формування творчого мислення повинно бути значущою метою як для студентів, так і для викладачів. Важливо поєднувати процесуальний та особистісний підходи, адже інтелектуальний розвиток тісно пов'язаний із життєвими планами та досвідом кожного студента. Викладач має володіти прийомами управління формуванням інтелектуальних якостей, знати критерії їх оцінювання та вміти коригувати процес відповідно до потреб.

Студенту необхідно чітко усвідомлювати шляхи й методи розвитку потрібних якостей та творчого мислення загалом, поступово опановувати навички самооцінювання, концентрувати зусилля на зміцненні сильних сторін і подоланні слабких. Високої ефективності навчання можна досягти за умови володіння методикою створення пізнавальних суперечностей, адже однією з форм управління інтелектуальним розвитком є організація проблемних ситуацій у навчальному процесі. Становлення гнучкого мислення відбувається поступово — від вирішення завдань під керівництвом викладача до самостійного пошуку суперечностей у явищах та їх подолання.

Для результативного розв'язання складних пізнавальних завдань студент має послідовно й свідомо опановувати систему прийомів розумової діяльності. Викладач, у свою чергу, здійснює управління процесом через демонстрацію прикладів, акцентування уваги на рефлексивній сфері мислення, аналіз успішних і невдалих рішень, створення атмосфери, що стимулює творчість. Важливим є також постійне підвищення рівня складності завдань, узагальнення матеріалу та його закріплення у пам'яті студентів на рівні принципів, законів і функціональних систем. Оптимізація управління розвитком інтелектуальних якостей передбачає активний обмін інформацією між викладачем і студентом, надання можливості проявити себе як дослідника під час виконання навчальних, наукових та професійних завдань. Кінцевим результатом навчання має стати сформована здатність творчо підходити не лише до теоретичних проблем, а й до практичних завдань [1].

Серед вирішальних чинників, що сприяють розвитку евристичного мислення у студентів, можна виділити такі: мотивація, комунікативна компетентність, емоційна компетентність, інтелектуальний рівень, особистісна креативність та ефективність методик навчання.

Розвиток творчого потенціалу майбутніх педагогів є невід'ємною частиною їхньої професійної підготовки. Отримання знань та навичок в закладах вищої освіти є необхідною умовою для успішної роботи в педагогічній сфері.

Важливим аспектом розвитку творчого потенціалу є створення сприятливого середовища для його розкриття. Для цього необхідно використовувати різноманітні методи та прийоми, що сприяють розвитку творчих здібностей студентів. Прикладами таких методів можуть бути: проведення майстер-класів з творчого спрямування, організація творчих проєктів, використання інноваційних методик навчання.

Формування позитивного ставлення до творчості також є ключовим фактором. Викладачі повинні стимулювати студентів до активної участі в творчих процесах, виховувати в них бажання шукати нові ідеї та методики.

Крім того, важливо розвивати особистісні якості майбутніх вихователів, такі як самостійність, ініціативність, креативність та інші. Це допоможе їм успішно виконувати свої професійні обов'язки та сприяти розвитку творчого потенціалу дітей.

Таким чином, розвиток творчого потенціалу майбутніх педагогів є невід'ємною частиною їхньої професійної підготовки. Для його досягнення необхідно створити сприятливе середовище для розвитку творчості, сформуванню позитивне ставлення до неї та розвинути особистісні якості студентів.

Висновки до першого розділу

У першому розділі магістерської роботи творчість розглянуто як ключовий елемент професійної діяльності педагога. Доведено, що в умовах швидких соціальних і технологічних змін вона перестає бути лише бажаною рисою і перетворюється на необхідну складову педагогічної практики. Педагогічна

творчість визначається як найвища форма активності, яка забезпечує оновлення змісту та методів освітнього процесу й дозволяє вчителю виступати активним суб'єктом власної діяльності.

Сутність творчого потенціалу визначено через узагальнення філософських, психологічних і педагогічних підходів. Він постає як інтегративна, багаторівнева властивість особистості, що відображає її готовність, здатність і потребу до креативної самореалізації. Це динамічне утворення, яке постійно розвивається завдяки накопиченому соціальному й творчому досвіду.

Для цілісного розуміння процесу формування творчий потенціал майбутнього педагога було структуровано на три взаємопов'язані складові:

Особистісно-мотиваційну, що визначається потребою у творчості, прагненням до самоактуалізації та системою мотивів, які стимулюють креативну активність;

Процесуально-діяльнісну, яка характеризує готовність до нестандартних дій, володіння навичками дивергентного мислення та здатність до творчого перетворення реальності;

Результативно-оцінювальну, що охоплює рефлексію, критичну самооцінку та аналіз створеного продукту.

Дослідження показало, що розвиток творчого потенціалу є керованим процесом, який залежить від комплексу психологічних і педагогічних чинників. Серед ключових детермінант виокремлено високий рівень мотивації (професійної, пізнавальної, самореалізації), розвиток емоційної компетентності як засобу управління емоціями та евристичне мислення, що забезпечує пошук нестандартних рішень у ситуаціях невизначеності.

Таким чином, теоретичний аналіз підтверджує: головним завданням професійної підготовки майбутніх педагогів у закладах вищої освіти є системне формування студента як суб'єкта професійної діяльності та носія розвиненого творчого потенціалу. Реалізація цього завдання можлива лише за умови оновлення змісту педагогічних дисциплін і спирання на сучасні концепції розвитку творчої особистості.

РОЗДІЛ 2. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

2.1 Освітнє середовище як чинник формування творчого потенціалу майбутніх педагогів

Сучасний світ характеризується швидкими технологічними змінами, автоматизацією рутинних процесів і появою «думаючих машин», які беруть на себе значну частину інтелектуальної праці. У цьому контексті творчість стає ключовою компетентністю людини, особливо педагога, який має не лише передавати знання, а й формувати в учнів здатність до інноваційного мислення. Творчий потенціал майбутнього педагога – це інтегративна характеристика, що включає креативність, евристичне мислення, здатність до постановки нових проблем і генерації нестандартних рішень у ситуаціях невизначеності. Формування такого потенціалу неможливе без спеціально організованого освітнього середовища закладу вищої освіти (ЗВО), яке виступає системоутворювальним чинником професійного становлення.

Створення освітнього середовища є ключовим чинником у формуванні творчого потенціалу майбутніх педагогів. Воно має забезпечувати умови для розвитку креативних здібностей, стимулювати пошук нових ідей та сприяти особистісному саморозвитку. Тому розвиток творчого потенціалу студентів у процесі професійної підготовки виступає необхідною та достатньою передумовою їхнього становлення як фахівців. Період навчання у закладі вищої освіти характеризується інтенсивним розвитком, вихованням і формуванням особистості студента, а також здійсненням його професійної підготовки. Важливу роль у цьому процесі відіграє освітнє середовище університету, що стає можливим завдяки педагогічній взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу. Саме таке середовище, яке забезпечує морально-естетичну співпрацю викладачів зі студентами та взаємодію студентів між собою, сприяє

формуванню освіченої, культурної особистості й доповнює її життєдіяльність [90, с. 350].

Освітнє середовище можна визначити як комплекс чинників та умов, які сприяють розкриттю прихованих інтересів та здібностей особистості, а також розвитку її існуючих талантів та особливостей. Воно формується з урахуванням природних задатків кожного індивіда та його потенціалу для саморозвитку. В контексті закладу вищої освіти, освітнє середовище є багатогранною системою, яка цілеспрямовано впливає на професійно-особистісний розвиток майбутнього фахівця [58].

До складу освітнього середовища входять:

- Зміст та засоби освіти: спрямовані на забезпечення продуктивної творчої діяльності особистості та її освітній розвиток;
- Педагогічні умови та ситуації: створюють сприятливий контекст для навчання;
- Система взаємин між людьми: об'єднані спільною педагогічною та навчальною діяльністю. [8].

Професійна підготовка майбутніх педагогів у закладах вищої освіти спрямована не лише на інтелектуальний розвиток, а й на «формування ціннісних орієнтирів та мотивації особистості. Освітнє середовище вищого навчального закладу – це цілеспрямовано сформований комплекс умов та ресурсів (матеріальних, фінансових, особистісних, технологічних, організаційних, репутаційних), який створює сприятливі можливості для освіти та загальнокультурного, особистісного розвитку студентів» [8].

Навчальний процес у вищих навчальних закладах спрямований на забезпечення якісної підготовки фахівців. Для цього створюється відповідне освітньо-виховне середовище, яке сприяє формуванню професійної компетентності, розвитку високих культурних цінностей та стимулює творчий потенціал здобувачів вищої освіти. Це середовище є ключовим фактором для успішного професійного та особистісного зростання студентів [90].

Освітній простір, що охоплює як фізичні локації, так і віртуальні середовища, є сферою здійснення навчально-виховного процесу. Важливою його складовою є не лише матеріальне оточення, а й культурна атмосфера, яка сприяє розвитку критичного мислення, толерантності та взаєморозуміння.

На відміну від терміна «середовище», який передбачає взаємодію компонентів та їх вплив на особистість, «простір» може існувати поза людиною..

Університети та інші заклади вищої освіти мають створювати сприятливі умови для розвитку творчості студентів. Ключовим елементом цього є наявність креативних просторів, обладнаних інструментами та матеріалами для роботи з різними видами медіа, комп'ютерами з необхідним програмним забезпеченням тощо. Заклади вищої освіти не лише входять до загального виховного простору суспільства, а й утворюють особливе середовище, що трансформує знання та культурні цінності. Виховання фахівця охоплює не лише засвоєння професійних знань і навичок, але й формування світоглядного мислення, системи цінностей, які визначають його ставлення до обраної професії та її специфіки.

Важливим фактором розвитку творчого потенціалу є наявність викладачів, здатних працювати з ним. Викладачі повинні володіти різноманітними методиками та прийомами, що сприяють розвитку творчих здібностей студентів. Організація творчих конкурсів, проектів та інших заходів також стимулює інноваційне мислення.

Окреме значення має організація освітнього простору для формування творчого потенціалу майбутніх педагогів. Розуміння освіти як ключового процесу в становленні особистості, свідома багатопрофільна діяльність, розвиток компетентностей в освітньому процесі через проєктування, критичне мислення та рефлексію, можливість індивідуальних інтелектуально-творчих освітніх маршрутів – все це сприяє формуванню творчого потенціалу майбутніх педагогів[28].

Освітнє середовище ЗВО – це динамічна, багатокomпонентна система, що охоплює матеріальні, соціально-психологічні, організаційно-педагогічні, змістові та цифрові складові. Воно не лише забезпечує умови для засвоєння знань, а й стимулює активну творчу діяльність студентів-педагогів. Дослідження психологів і педагогів доводять, що ефективність формування творчого потенціалу прямо залежить від рівня інтеграції цих складових у єдину екосистему

Соціально-психологічна складова освітнього середовища

Першим і найважливішим елементом є психологічна безпека. Студент, який боїться критики чи оцінки, уникає ризику й експериментів – основи творчості. У ЗВО необхідно створювати культуру, де помилка сприймається як етап навчання. Це досягається через:

- зворотний зв'язок від викладачів, спрямований на підтримку;
- відмову від санкцій за нестандартні ідеї;
- формування довірливих відносин у групі.

Друга складова – *співпраця*. Творчість рідко виникає в ізоляції. Командні проекти, педагогічні хакатони, спільне створення авторських уроків розвивають навички діалогу, обміну ідеями та синтезу різних підходів. Наприклад, у рамках дисципліни «Педагогічна імпровізація» студенти в парах розробляють інтерактивні сценарії уроків, що вимагає швидкого генерування ідей і їхньої адаптації.

Третя – *внутрішня мотивація*. Зовнішні стимули (оцінки, дипломи) поступаються місцем інтересу до процесу. ЗВО може стимулювати це через *портфоліо творчих досягнень*, вибір тем досліджень, участь у реальних проєктах (наприклад, волонтерські уроки в школах) [58]..

Організаційно-педагогічна складова освітнього середовища

Традиційна лекційно-семінарська модель не сприяє творчості. Натомість ефективними є:

- Проблемно-орієнтоване навчання (PBL) – студенти розв'язують реальні педагогічні кейси;

- Проектне навчання – створення інноваційних освітніх продуктів: мобільні додатки для вивчення мови, VR-екскурсії;
- Гейміфікація – рольові ігри «Університет майбутнього», де студенти виступають у ролях деканів, завідувачів кафедр.

Важливою є *тьюторська підтримка*. Кожен студент має індивідуальну траєкторію творчого розвитку: один досліджує арт-педагогіку, інший – ШІ в освіті. Тьютор допомагає сформулювати творче завдання, знайти ресурси, подолати бар'єри [60].

Матеріально-технічна та цифрова складова: простір для експериментів
Сучасний ЗВО не може обійтися без *мейкерспейсів* – творчих лабораторій із 3D-принтерами, VR-шоломами, дошками для brainstorm. Тут студенти створюють фізичні прототипи: моделі «розумного класу», інтерактивні дошки, макети екологічних уроків.

Цифрові інструменти розширюють межі творчості:

- Canva, Miro, Padlet – для візуалізації ідей;
- Генеративний ШІ (ChatGPT, Midjourney) – для створення унікальних навчальних матеріалів;
- VR/AR – симуляція уроків у віртуальному класі.

Доступ до відкритих освітніх ресурсів (OER), електронних бібліотек, MOOCs знімає бар'єри для самостійного пошуку.

Змістова складова: дисципліни, що формують творче мислення

Програми підготовки педагогів мають включати спеціальні курси:

- «Педагогічна майстерність викладача»;
- «Сучасні технології викладання»
- «Педагогічна імпровізація»;
- «STEAM-педагогіка»;
- «Дизайн-мислення в освіті» [35].

Освітнє середовище вищого навчального закладу (ВНЗ) є ключовим фактором у розкритті та розвитку творчого потенціалу майбутніх педагогів.

Для цього воно повинне відповідати таким критеріям:

- Гнучкість: здатність адаптуватися до індивідуальних потреб студентів та мінливих вимог сучасного світу освіти.
- Технологічна насиченість: використання інноваційних технологій для ефективного навчання та розвитку цифрової компетентності.
- Психологічна безпека: створення атмосфери довіри та підтримки, де студенти відчують себе комфортно та вільно висловлювати свої ідеї.
- Проблемно-орієнтований підхід: зосередження на розв'язанні реальних проблем освіти та заохочення критичного мислення та творчого вирішення завдань.

Лише в такому середовищі студент перетворюється з пасивного одержувача знань на активного учасника освітнього процесу, здатного самостійно генерувати ідеї та сприяти формуванню власної творчої особистості.

2.2. Інноваційні технології навчання як умова формування творчого потенціалу майбутніх педагогів

Реалізація педагогічних умов, необхідних для ефективного розвитку творчого потенціалу, неможлива без застосування сучасних інноваційних технологій навчання. Саме ці технології виступають ключовою умовою, створюючи динамічне освітнє середовище, яке стимулює студентів до пошуку нестандартних рішень та генерації оригінальних ідей.

Інноваційна діяльність майбутніх педагогів має бути спрямована на оновлення, поглиблення та удосконалення як власних знань, умінь та навичок педагога. Інноваційна діяльність майбутніх педагогів має передбачати здатність до пошуково-дослідницької спрямованості, проектування і моделювання власних педагогічних ідей, їх практичне застосування, висока результативність досягнення мети освітнього процесу, наявність високого інтелектуального,

культурно-естетичного рівня, всебічної зацікавленості та обізнаності, здатність та потреба до впровадження нових, оригінальних тенденцій в організацію та проведення занять [59].

Інноваційна діяльність майбутніх педагогів спрямована на постійне вдосконалення їх професійних знань, умінь та навичок. Вона передбачає здатність до самостійного дослідження та проектування власних педагогічних ідей, їх практичне впровадження, а також досягнення високих результатів у освітньому процесі. Крім того, майбутні педагоги повинні демонструвати високий рівень інтелекту та культурно-естетичного розвитку, проявляти всебічний інтерес до новацій та прагнути до впровадження оригінальних підходів у організації та проведенні занять. Для підвищення ефективності навчального процесу пропонується використовувати інтерактивні технології навчання поряд з традиційними методами. Інтерактивне навчання сприяє особистісно-орієнтованому підходу, активізує всіх учасників освітнього процесу та усуває домінування одного над іншим [9].

Завдяки інноваційним підходам формується активна, творча, самодостатня особистість з розвиненим інтелектуальним потенціалом. Перехід від педагогіки знанневої до розвивальної дозволяє студентам опанувати необхідні уміння та навички, сприяє саморозвитку та стимулює їхній творчий потенціал..

Основними методами розвитку творчого потенціалу майбутніх педагогів є:

Проблемно-пошукові методи навчання

- Кейс-метод (аналіз реальних педагогічних ситуацій).
- Проектна діяльність (створення авторських уроків, програм, заходів).
- Дослідницькі завдання (міні-дослідження в школах, експерименти).
- Тренінги творчого мислення
- Мозковий штурм, синектика, морфологічний аналіз.
- TRIZ-педагогіка (використання винахідницьких принципів у навчанні).

Ігрові методи (ділові, рольові ігри, імпровізація).

- Художньо-творчі практики

- Арт-педагогіка (малювання, театр, музика як засіб самовираження).
- Створення авторських дидактичних матеріалів (казки, комікси, мультимедійні презентації).

Рефлексивно-творчі методи

- Портфоліо творчих досягнень.
- Творчі щоденники (фіксація ідей, рефлексія).
- Метод "6 капелюхів мислення" Е. де Боно.

Інноваційні технології

- STEM/STEAM-проекти (інтеграція мистецтва в науку).
- Цифрові творчі платформи (Canva, Genially, Scratch для уроків).
- VR/AR в педагогіці (створення віртуальних уроків).
- Майстер-класи та наставництво
- Робота з креативними вчителями-наставниками.
- Участь у хакатонах, фестивалях педагогічної майстерності.

Ці методи ефективні за умови системності, індивідуального підходу та створення психологічно комфортного середовища для творчості.

Розглянемо детальніше метод «Шість капелюхів мислення» Е. де Боно.

Метод «Шість капелюхів мислення» Едварда де Боно розглядається як ефективний інструмент подолання труднощів, що виникають у процесі навчання, зокрема надмірної емоційності, невпевненості у вирішенні завдань та складнощів у виборі позиції й аргументації власної точки зору. Його сутність полягає у використанні шести різних типів мислення, кожен з яких символізується певним кольором капелюха. Основою методу є концепція паралельного мислення, що відрізняється від традиційного підходу, заснованого на дискусії та зіткненні думок. Паралельне мислення передбачає конструктивне співіснування різних поглядів і підходів, що дозволяє уникати конфліктів та сприяє пошуку оптимальних рішень.

Білий капелюх орієнтує студентів на роботу з фактами та інформацією, акцентуючи увагу на їх точності й доречності, відокремленні фактів від припущень та визначенні шляхів отримання відсутніх даних. Червоний

капелюх надає можливість висловлювати почуття та інтуїтивні здогади без необхідності їх пояснення, що сприяє фіксації емоцій та зменшенню їхнього впливу на процес мислення. Чорний капелюх забезпечує критичний аналіз, дозволяє оцінювати ризики, виявляти недоліки та запобігати необдуманим діям. Жовтий капелюх спрямовує студентів на пошук позитивних аспектів, ресурсів та переваг, формуючи оптимістичне бачення ситуації. Зелений капелюх актуалізує креативність, стимулює генерацію нових ідей, пошук альтернатив та нестандартних рішень. Синій капелюх виконує функцію управління процесом мислення, узагальнення досвіду, рефлексії та постановки подальших завдань.

Застосування цього методу у навчальному процесі сприяє реалізації особистісно-орієнтованого підходу, де студент виступає активним учасником освітньої взаємодії. Використання «капелюхів» створює творчу атмосферу та сприятливий психологічний клімат, зменшує напруженість і невпевненість у прийнятті рішень, формує відчуття впевненості у власних можливостях. Метод тісно пов'язаний із розвитком креативного мислення, що є надзвичайно важливим у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців.

Таким чином, «Шість капелюхів мислення» дозволяють студентам максимально розкрити власний творчий потенціал, доводячи, що для успішного опанування нових знань, умінь та навичок не є обов'язковим наявність особливого таланту. Головним чинником стає організація мислення, яка забезпечує системність, багатоплановість та продуктивність освітньої діяльності [20].

У сучасних умовах цифрової трансформації освіти та автоматизації рутинних процесів проектна діяльність стає ключовим механізмом формування творчого потенціалу майбутніх педагогів. Вона виводить студентів за межі репродуктивного засвоєння знань, стимулюючи постановку нових проблем, генерацію нестандартних рішень і створення інноваційних освітніх продуктів у ситуаціях невизначеності. На відміну від традиційних форм навчання, проектна діяльність інтегрує теоретичні знання з практикою, розвиваючи дивергентне мислення, ініціативність і здатність до командної креативності, що є основою

професійної майстерності вчителя.

Роль проєктної діяльності діяльності та проєктної культури майбутніх педагогів у формуванні їх творчого потенціалу досліджували такі вчені як О. Потапчук [60], Н. Бахмат [4], И. Козленко [40] та інші.

З метою активної генерації нових ідей у розв'язанні певної проблеми та активізації творчого потенціалу педагогів в процесі організації проєктного навчання пропонуємо застосовувати методи проєктно-технологічної діяльності, які подано у таблиці 2.1) [28].

Формування проєктної культури майбутніх педагогів під час їхньої професійної підготовки у ЗВО продовжує залишатися критично важливим завданням. Воно передбачає формування в них необхідних навичок, ставлень і знань для ефективного планування, виконання та рефлексії освітніх проєктів у різноманітних умовах.

Проєктна культура охоплює низку компетентностей, включаючи співпрацю, критичне мислення, розв'язання проблем, комунікацію і творчість, необхідні для досягнення успіху в сучасному освітньому просторі [40].

Основою цієї методології є усвідомлення трансформаційного потенціалу проєктного навчання як педагогічного підходу, що сприяє ґрунтовному розумінню, самостійності здобувачів освіти та застосуванню знань у реальному світі. Завдяки участі в проєктах майбутні педагоги не лише розвивають свої знання з навчальної дисципліни, а й виховують у собі здатність проєктувати та сприяти осмисленому навчанню своїх учнів [4]. Узагальнено методи проєктного навчання подано у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Методи розвитку творчого мислення у вищій освіті

Метод	Сутність	Адаптація до освітнього процесу
Метод фантазування (Дж. Гордон)	Використання аналогій та образів природи для	Студенти застосовують фантазування для

	створення нових форм і рішень.	пошуку нестандартних підходів у навчальних проєктах, використовуючи природні аналогії для розробки освітніх або наукових моделей.
Метод зразків / алгоритмічний аналіз (Г. Альтшулер)	Порівняння власних рішень із наявними прикладами, усунення суперечностей.	Викладачі пропонують студентам аналізувати наукові статті, кейси чи приклади з практики, щоб знайти оптимальні рішення та уникнути повторення помилок.
Метод комбінування	Поєднання елементів різних моделей для створення нового продукту.	Студенти комбінують знання з різних дисциплін (наприклад, педагогіка + психологія + ІТ) для створення міждисциплінарних проєктів.
Метод фокальних об'єктів (Ч. Вайтинг)	Перенесення ознак випадково вибраних об'єктів на основний.	У навчанні студенти беруть звичайний освітній інструмент (наприклад, лекцію) і додають до нього риси іншого об'єкта (гра, соціальна мережа), отримуючи нову форму навчальної діяльності.

<p>ТРВЗ – Теорія розв’язування винахідницьких задач (Г. Альтшулер)</p>	<p>Виявлення та усунення суперечностей у процесі творчого пошуку.</p>	<p>Студенти застосовують ТРВЗ для вирішення педагогічних чи наукових проблем, знаходячи інноваційні рішення у складних ситуаціях.</p>
<p>Метод створення образу ідеального об’єкта</p>	<p>Формування уявного образу об’єкта з бажаними властивостями.</p>	<p>Викладачі пропонують студентам уявити «ідеальний урок», «ідеальний освітній простір» чи «ідеального педагога», а потім розробити модель, яка максимально наближається до цього образу.</p>

Метод проектів базується на розвитку критичного мислення, пізнавальних здібностей та самостійного конструювання знань у студентів. Він сприяє орієнтуванню в інформаційному просторі та передбачає самостійну діяльність студентів, яка може бути як індивідуальною, так і груповою. Ця освітня технологія органічно поєднується з груповим навчанням (cooperative learning) і спрямована на розв’язання поставленої проблеми. При цьому використовуються різноманітні методи та засоби навчання, інтегруючи компетенції з різних галузей науки, техніки, технології та творчих сфер. Виконання проекту передбачає досягнення певного результату: у випадку теоретичної проблеми – розробка методики її вирішення; у випадку практичної проблеми – створення готового до впровадження рішення [60, с. 60].

Основоположним принципом підготовки проекту як творчої роботи є

орієнтація на досягнутий результат при розв'язанні практичної чи теоретичної проблеми. Отриманий результат має бути чітко вираженим, зрозумілим та застосовним у реальній практичній діяльності. Підготовка проекту передбачає вирішення певної проблеми, що потребує інтеграції знань та навичок з різних галузей науки і творчості.

Класифікацію проектів з акцентом на формування творчого потенціалу подаємо у таблиці 2.2. [91].

Таблиця 2.2

Типи проектів та їх характеристика

Тип проекту	Характеристика з акцентом на творчий потенціал
Дослідницькі проекти	Відповідають структурі наукового дослідження, сприяють розвитку критичного мислення, уміння формулювати мету й завдання, аналізувати актуальність проблеми та її соціальну значущість. Формують навички самостійного пошуку інформації та креативного осмислення результатів.
Творчі проекти	Стимулюють самовираження студентів, дозволяють розвивати уяву та індивідуальний стиль. Структура діяльності гнучка й розвивається відповідно до жанру кінцевого продукту (сценарій, стаття, альманах, відео тощо). Формують здатність до оригінального мислення та створення нових освітніх і культурних продуктів.
Рольові, ігрові проекти	Передбачають прийняття студентами

	різних ролей, що моделюють соціальні та професійні ситуації. Сприяють розвитку емпатії, комунікативних навичок, гнучкості мислення та здатності до імпровізації. Результати можуть бути непередбачуваними, що стимулює креативність і адаптивність.
Ознайомчо-орієнтаційні (інформаційні) проекти	Спрямовані на збір, аналіз та узагальнення інформації про явища чи об'єкти. Формують уміння систематизувати дані, представляти їх у доступній формі для аудиторії, розвивають навички аналітичного та творчого осмислення інформації.
Практико-орієнтовані (прикладні) проекти	Мають чітко визначений результат, орієнтований на професійні інтереси студентів. Сприяють розвитку навичок планування, координації та командної роботи. Формують здатність до творчого застосування знань у практичній діяльності, створення інноваційних освітніх продуктів та їх презентації.

Отже, підсумовуючи сказане, можна зробити висновок, що інноваційні технології навчання є ключовим фактором, що сприяє розвитку творчого потенціалу майбутніх педагогів у контексті сучасної освітньої моделі.

Висновки до другого розділу

Створення ефективного освітнього середовища є вирішальним для

розвитку творчого потенціалу майбутніх педагогів.

Ключові аспекти такого середовища.

Забезпечення необхідних ресурсів: наявність відповідних матеріалів, обладнання (книги, журнали, комп'ютери, мультимедійні пристрої, іграшки тощо) та доступу до інформаційних ресурсів є фундаментальними для навчання та саморозвитку.

Створення сприятливого психологічного клімату: Майбутній педагог має відчувати підтримку, заохочення своїх ідей та можливість їхнього обговорення з колегами. Спільні зустрічі, семінари, тренінги та інші форми співпраці сприяють цьому.

Стимулювання творчості та інновацій: Організація конкурсів, проєктів та інших заходів допомагає педагогам розвивати свої творчі здібності та впроваджувати нові ідеї у свою роботу. Важливо також надавати підтримку та можливості для експериментування та вдосконалення.

Перехід до розвивальної, а не лише знаннєвої, педагогіки вимагає від викладачів використання інтерактивних, проблемно-пошукових та рефлексивно-творчих методів (кейс-метод, "6 капелюхів мислення", синектика, арт-педагогіка). Ці методи активізують системне, конструктивне та дивергентне мислення, що є основою інноваційного творчого потенціалу. Проєктна діяльність відіграє особливо важливу роль, виступаючи інтегративним механізмом, який виводить студентів за межі репродуктивного навчання та стимулює генерацію оригінальних ідей у ситуаціях невизначеності.

В результаті проєктна діяльність сприяє формуванню проєктної культури, яка охоплює ключові компетентності XXI століття: співпрацю, критичне мислення та здатність до практичного впровадження інновацій.

Використання спеціалізованих методів проєктно-технологічної діяльності (фантазування, ТРВЗ, метод фокальних об'єктів) забезпечує високу результативність і здатність створювати готовий до впровадження освітній продукт.

Системне використання інноваційних технологій та проєктної діяльності

формує творчого педагога-новатора, здатного до пошуково-дослідницької спрямованості, постійного оновлення професійних знань та успішної адаптації до вимог цифрової трансформації освіти.

РОЗДІЛ 3. РЕЗУЛЬТАТИ ВЛАСНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

3.1. Методика дослідження

Формування творчого потенціалу майбутнього педагога є багатоаспектним процесом, що потребує поєднання акмеологічного підходу, який орієнтує на досягнення вершин професіоналізму, з цілеспрямованим розвитком мотиваційної та діяльнісної сфер особистості. Розроблена методика базується на двох ключових педагогічних умовах: 1) Організація ефективного освітнього середовища; 2) використання інноваційних технологій навчання, зокрема методу проєктів.

Методика реалізується через комплекс взаємопов'язаних форм роботи: впровадження когнітивних інноваційних методів та реалізацію спеціалізованого тренінгу креативності.

Розглянемо розвиток *процесуально-діяльнісного* компонента творчого потенціалу через інноваційні технології

Для ефективного розвитку *процесуально-діяльнісного компонента* творчого потенціалу, який відповідає за гнучкість, оригінальність та здатність генерувати ідеї, доцільно використовувати когнітивні інноваційні методи та стратегії дивергентного мислення.

Когнітивні інноваційні методи

Запорукою успішного застосування інноваційних технологій є їхня спрямованість на *дивергентне мислення* – мислення, яке виходить за межі норми, заохочує різноманітність ідей та є відкритим до багатьох можливих рішень. У процесі підготовки майбутніх педагогів доцільно використовувати методи, що стимулюють образність та асоціативність.

У таблиці 2.3 наведено коротку характеристику когнітивних інноваційних методів, що застосовуються в межах методики.

Когнітивні інноваційні методи

Метод	Сутність та прийоми реалізації	Спрямованість на ТП
Метод образного бачення	Емоційно-образне дослідження об'єкта (числа, фігури, слова). Студенти візуалізують та описують побачені образи, виражаючи результат у словесній або графічній формі.	Розвиток уяви, гнучкості мислення.
Метод символічного бачення	Пошук зв'язків між об'єктом і його символом (наприклад, спіраль – символ нескінченності). Метод передбачає спостереження об'єкта з метою зображення його символу у знаковій, словесній чи графічній формі з подальшим поясненням.	Розвиток асоціативного мислення, глибинного пізнання реальності.
Метод придумування	Створення невідомого раніше продукту в результаті розумових дій. Реалізується через прийоми: а) заміщення рис одного об'єкта рисами іншого; б) знаходження властивостей об'єкта в новому середовищі; в) зміна елемента об'єкта та опис властивостей нового об'єкта.	Формування оригінальності та продуктивності мислення.
Метод "Якби..."	Складання опису або малювання картини про те, що відбудеться, якщо в світі щось зміниться (наприклад: всі люди	Розвиток уяви, розуміння взаємозв'язку елементів реального світу.

	переселяться на Місяць).	
Метод образної картини	Відтворення цілісного, нерозчленованого бачення об'єкта, коли сприйняття і розуміння зливаються. Студенти зображують картину світу або природи за допомогою малюнків, символів, термінів.	Активізація мислення різними масштабами, інтеграція знань.
Метод гіперболізування	Збільшення або зменшення об'єкта пізнання, його частин або якостей (наприклад, придумується найдовше слово, готується найсолодший чай).	Розвиток уміння змінювати параметри об'єкта, фантазування.
Метод аглютинації	З'єднання якостей, які в реальності не поєднуються (наприклад, гарячий сніг, чорне світло, дерево, що бігає).	Розвиток здатності до створення фантастичних, унікальних образів.
Метод емпатії	Пізнання навколишнього світу через спілкування подібного з подібним; уявлення себе на місці об'єкта. Метод розвиває здатність мислити і розуміти явища з різних точок зору.	Розвиток емоційного інтелекту, уяви та багатоаспектного сприйняття.

Стратегії творчих завдань

Ефективні творчі завдання для майбутніх педагогів повинні мати чітку орієнтацію на зміст предметної області, оскільки креативне мислення не може виникнути без певного знання концепцій. Для стимулювання дивергентного мислення завдання можуть охоплювати одну або кілька з наступних стратегій (які є аналогами відомої техніки SCAMPER):

1. Комбінуйте: мішування речей, які зазвичай не поєднуються; зміна послідовностей чи макетів.
2. Адаптуйтеся: пошук інших способів використання існуючої речі чи концепції.
3. Переверніть: зміна протилежностей (навиворіт, чорне на біле) або вибір протилежного значення.
4. Замініть: пошук чогось іншого, що могло б виконувати функцію частини об'єкта.
5. Змініть: зміна значення, мети, кольору, руху, форми чи контуру.
6. Збільште: збільшення розміру, тривалості, частоти.
7. Зведіть до мінімуму: зменшення розміру або сили; розбиття об'єкта на менші шматочки.

Ці стратегії лягли в основу виконання студентами проєкту «Майстерня інноваційних педагогічних ідей: Створення інтерактивного освітнього ресурсу». (Додаток А)

Наступним кроком ми розглянемо тренінгову роботу як засіб формування особистісно-мотиваційного компонента творчого потенціалу майбутніх педагогів.

Для розвитку *особистісно-мотиваційного* та *результативно-оцінювального* компонентів творчого потенціалу впроваджується спеціалізований тренінг креативності («ПЕДАГОГ-ТВОРЕЦЬ: МИСТЕЦТВО ІННОВАЦІЙ») (Додаток Б).

Творчість є потужним засобом підвищення емоційного тону особистості, закріплення комплексу емоційно-вольової регуляції та актуалізації позитивної гами переживань (радість, впевненість у своїх силах). Робота в групі створює атмосферу психологічної підтримки та захищеності, що є критично важливим для подолання бар'єрів креативності.

Мета тренінгу креативності: Дослідження творчих проблем учасників, допомога у їх вирішенні, усвідомлення учасниками свого творчого потенціалу, розвиток навичок керування креативним процесом та подолання стереотипів.

Кінцева мета – формування готовності особистості до повноцінної творчої роботи та усвідомлення характеристик креативного середовища.

Завдання тренінгу:

1. Організаційні: Організація групової роботи, зниження емоційного напруження та створення позитивного емоційного фону.
2. Пізнавальні: Пізнання себе й інших з позиції їхньої творчої своєрідності, розширення уявлень про власне творче «Я».
3. Комунікативні: Отримання зворотного зв'язку від інших учасників; прийняття цінності інших поглядів; формування партнерської позиції та навичок безоцінкових висловлювань.
4. Регулятивні: Відпрацювання навичок саморегуляції емоційної сфери та поведінки, перегляд обмежень та бар'єрів виявлення креативності.

Під час тренінгу активно використовуються механізми групової динаміки (наслідування, ідентифікація, катарсис), які сприяють глибокому самосприйняттю учасників за такими напрямками:

- Сприйняття свого «Я» через співвідношення з іншими: Використання образу «іншого» як моделі для самоспостереження.
- Сприйняття себе через сприйняття іншими: Отримання інформації на основі зворотного зв'язку, що дає змогу дізнатися про уявлення оточення про себе.
- Сприйняття себе через результати діяльності: Оцінювання того, що зробила людина, що закріплює уявлення про власні творчі можливості.
- Сприйняття себе через спостереження власних станів: Розуміння свого внутрішнього світу та емоційних реакцій на творчий процес.

У Додатку В наведено коротку характеристику методів, що можна застосувати під час впровадження інноваційних технологій в освітнє середовище закладу вищої освіти.

Під час тренінгу можна використати такі методики дослідження: тест «Словесні тріади» за методикою С. Медника (адаптація В. Меде і К. Піорковського) (Додаток Г), метод “Піктограма” за методикою Р. Лурія (Додаток Д), опитувальник творчого потенціалу (Додаток Е).

Таким чином, запропонована методика формування творчого потенціалу майбутніх педагогів є цілісною і систематизованою. Вона інтегрує два основні напрями роботи: застосування когнітивних інноваційних методів та стратегій дивергентного мислення, а також проведення спеціалізованого тренінгу креативності. Перший напрям (через проектну роботу та інноваційні методи) спрямований на розвиток *процесуально-діяльнісного компонента* (гнучкість, оригінальність ідеї), а другий (через тренінг) – на зміцнення *особистісно-мотиваційної сфери* (впевненість, подолання бар'єрів) та *результативно-оцінювальних умінь* (рефлексія, самосприйняття). Така комплексна стратегія, реалізована в контексті акмеологічного підходу, забезпечує цілеспрямований рух студентів до вершин професійної майстерності та є основою для експериментальної перевірки її ефективності.

3.2 Результати дослідження

У магістерській роботі запропоновано проведення емпіричного дослідження впливу педагогічних умов на розвиток творчого потенціалу майбутніх педагогів.

Мета експерименту: Експериментально перевірити ефективність розроблених педагогічних умов та методики формування творчого потенціалу майбутніх педагогів у процесі навчання в ЗВО.

Гіпотеза: Застосування розробленої методики та комплексу педагогічних умов у навчальному процесі призведе до достовірного зростання показників творчого потенціалу.

Опис вибірки. У дослідженні взяли участь здобувачі освіти другого (магістерського) рівня спеціальності «Освітні, педагогічні науки» Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З.

Гжицького (90 осіб). Студентів було поділено на контрольну групу (КГ) 45 осіб та експериментальну групу (ЕГ) 45 осіб.

Констатувальний етап експерименту має на меті не лише порівняти середні бали ЕГ та КГ, але й класифікувати студентів за рівнями сформованості їхнього творчого потенціалу (ТП) – високий, середній, низький.

Мета констатувального етапу експерименту: визначити фактичний, початковий рівень сформованості трьох компонентів творчого потенціалу (особистісно-мотиваційного, процесуально-діяльнісного, результативно-оцінювального) у студентів експериментальної (ЕГ) та контрольної (КГ) груп.

Для класифікації необхідно встановити кількісні критерії (наприклад, діапазон балів або відсоток від максимально можливого балу) на основі результатів усіх діагностичних методик (Таблиця 3.2).

Таблиця 3.2

**Кількісні критерії для визначення рівня творчого потенціалу
майбутніх педагогів**

Рівень ТП	Кількісний критерій	Якісна характеристика
Високий	80–100% від максимального балу	Стійка внутрішня мотивація до творчості. Високі показники оригінальності, гнучкості та асоціативності мислення. Вміння рефлексувати та орієнтуватися на інноваційний продукт.
Середній	50–79% від максимального балу	Ситуативна або зовнішня мотивація. Середні показники креативності, але можуть мати високу плинність (кількість ідей) при низькій оригінальності. Потребують зовнішньої стимуляції для творчої діяльності.
Низький	0–49% від	Відсутність внутрішньої мотивації до

	максимального балу	педагогічної творчості, домінування репродуктивної діяльності. Низькі показники за всіма параметрами креативності, стереотипність мислення.
--	--------------------	---

Для дослідження формування творчого потенціалу майбутніх педагогів була вибрана сукупність методик (Таблиці 3.3), що дозволили виявити психологічні особливості розвитку складових творчого потенціалу, а саме: «Методика креативності» Дж. Гілфорда (модифікація О.Є. Тунік) (Додаток Є), яка спрямована на дослідження таких інтелектуальних здібностей, що характеризують креативність як: швидкість і гнучкість думки, оригінальність, точність (вибір адекватного рішення відповідно до поставленого завдання) та методика «Мотивація навчання у ЗВО» Т.І. Ільїної (Додаток Ж).

Дослідження аспектів переважання внутрішньої або зовнішньої мотивації навчання було здійснено за допомогою «Тест-опитувальника спрямованості навчальної мотивації» Т. Д. Дубовицької (Додаток З), Методика «Діагностика рівня саморозвитку та професійно-педагогічної діяльності» Л. Бережної (Додаток И).

Також проведено анкетування для виявлення рівня творчого потенціалу (Додаток Е).

Таблиця 3.3

Методики діагностики творчого потенціалу

Компонент ТП	Методика	Очікуваний Результат (Констатація)
Особистісно-мотиваційний	«Мотивація навчання у вузі» (Т.І. Ільїна); «Тест-опитувальник спрямованості навчальної мотивації» (Т. Д. Дубовицька); Опитувальник творчого	Визначення домінуючого рівня внутрішньої потреби в інноваційній діяльності (наприклад, виявлення, що більшість студентів мають середній або

	потенціалу.	нижче середнього рівень творчої мотивації).
Процесуально-діяльнісний	«Методика креативності» (Дж. Гілфорда); Тест “Словесні тріади” (С. Медник); Метод “Піктограма” (Р. Лурія).	Визначення рівня розвитку когнітивних творчих якостей: плинності, гнучкості, оригінальності мислення та асоціативності (наприклад, переважання репродуктивного рівня мислення).
Результативно-оцінювальний	Аналіз результатів Гілфорда (показник розробленості); Опитувальник ТП (шкала рефлексії).	Визначення здатності до самооцінки творчого продукту та орієнтації на якісний інноваційний результат.

Після проведення всіх діагностичних методик і переведення кількісних результатів у якісні рівні, отримуємо таку картину (Таблиця 3.4):

Таблиця 3.4

**Результати дослідження рівня творчого потенціалу майбутніх педагогів
(констатувальний етап)**

Рівень ТП	Експериментальна Група (ЕГ, 45 осіб)	Контрольна Група (КГ, 45 осіб)
Високий	5 осіб (11%)	4 особи (9%)
Середній	22 особи (49%)	23 особи (51%)
Низький	18 осіб (40%)	18 осіб (40%)
Всього	45 осіб (100%)	45 осіб (100%)

Отримані результати зображено на рисунку (рис. 3. 1).

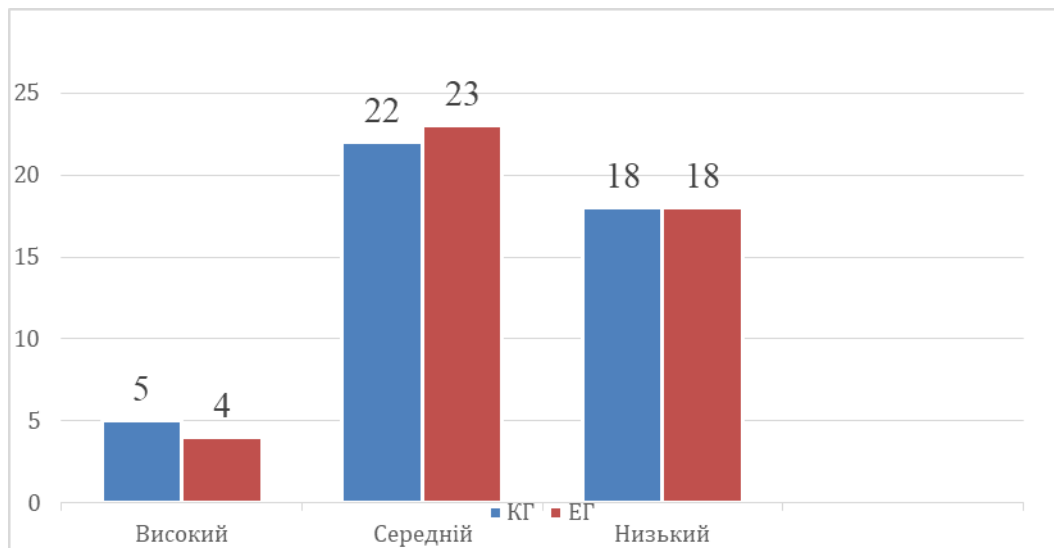

Рис. 3.1. Рівень творчого потенціалу майбутніх педагогів

На початок експерименту більшість студентів (близько 90 % в обох групах) демонструють середній або низький рівень сформованості творчого потенціалу. Це підтверджує актуальність проблеми дослідження та необхідність впровадження спеціальної методики.

Наступним етапом дослідження було запропоновано впровадження в навчальний процес ЗВО низки інноваційних технологій, а саме розробку проєкту «Майстерня інноваційних педагогічних ідей: Створення інтерактивного освітнього ресурсу» (Додаток А) та проведення тренінгу на тему «Педагог-творець: мистецтво інновацій» (Додаток Б).

У таблиці 3.5 представлено дві комплексні методики формування творчого потенціалу (ТП) майбутніх педагогів, кожна з яких розкрита через чотири взаємопов'язані компоненти: проєкт/тренінг, педагогічна умова, діяльність та вплив і спрямованість на компоненти творчого потенціалу. Ці методики є практичними інструментами розвитку креативності студентів ЗВО, орієнтованими на перехід від теоретичного навчання до активного творення освітніх інновацій.

Перша методика – проєкт «Майстерня інноваційних педагогічних ідей: Створення інтерактивного освітнього ресурсу» – базується на використанні

інноваційних технологій через метод проєктів. Педагогічна умова полягає у створенні простору для командної роботи, де студенти самостійно обирають інструменти та формати. Діяльність розгортається у малих групах (3–5 осіб), які протягом 4–6 тижнів розробляють, створюють і презентують інтерактивні освітні ресурси: вебквести, інтерактивні посібники, AR/VR-симуляції занять чи віртуальні екскурсії. Вплив проявляється у формуванні навичок проєктного менеджменту, технічної грамотності та педагогічного дизайну. Методика спрямована на два ключові компоненти ТП: процесуально-діяльнісний (розвиток гнучкості мислення, вміння працювати з невизначеністю, інтеграція знань у продукт) та результативно-оцінювальний (створення реального освітнього продукту, його тестування на аудиторії, отримання зворотного зв'язку, самооцінка ефективності). Таким чином, студент не лише генерує ідею, а й втілює її у матеріальний об'єкт, що має практичну цінність.

Друга методика – тренінг «Педагог-творець: мистецтво інновацій» – акцентує організацію ефективного освітнього середовища через діалог і співпрацю. Педагогічна умова – психологічна безпека, довіра, відмова від критики на етапі генерації ідей. Діяльність охоплює серії практичних занять (8–10 сесій по 90 хв) із застосуванням активних методів: мозковий штурм, синектика, асоціативні карти, рольові ігри («Учень 2030 року», «Ректор-інноватор»), техніки «6 капелюхів мислення» та рефлексивні кола. Вплив полягає у знятті внутрішніх бар'єрів, формуванні впевненості у власній креативності, розвитку інтуїції та асоціативного мислення. Методика працює з двома компонентами творчого потенціалу: особистісно-мотиваційний (підвищення внутрішньої мотивації, подолання страху помилки, формування ідентичності «я – творець») та процесуально-діяльнісний (тренування інтуїції, асоціативності, швидкості генерації ідей). Результат – не продукт, а змінений стиль мислення, який студент переносить у майбутню професійну діяльність.

Отже, обидві методики доповнюють одна одну: проєкт орієнтований на результат і технологічну творчість, а тренінг – на внутрішні ресурси та процес мислення. Їхнє комплексне застосування дозволяє охопити всі основні

компоненти творчого потенціалу – від мотивації до втілення – і забезпечує стійкий розвиток креативності майбутнього педагога.

Таблиця 3.5

Методика формування творчого потенціалу майбутніх педагогів

Компонент методики	Педагогічна умова	Діяльність та вплив	Спрямованість на Компоненти ТП
Проект «Майстерня інноваційних педагогічних ідей: Створення інтерактивного освітнього ресурсу»	Використання інноваційних технологій (метод проєктів)	Студенти в малих групах розробляють, створюють та презентують інтерактивні освітні ресурси (наприклад, вебквести, інтерактивні посібники, AR/VR-симуляції для дітей).	Процесуально-діяльнісний (розвиток умінь, гнучкості мислення), Результативно-оцінювальний (створення нового продукту, його оцінювання).
Тренінг «Педагог-творець: мистецтво інновацій»	Організація ефективного освітнього середовища (діалог, співпраця)	Проведення серії практичних занять (8–10 занять) із застосуванням ігрових, рефлексивних технік та методів генерації ідей (мозковий штурм, синектика).	Особистісно-мотиваційний (формування впевненості, зниження бар'єрів), Процесуально-діяльнісний (розвиток асоціативності, інтуїції).

Перейдемо до заключного етапу експериментального дослідження. Для перевірки ефективності розробленої методики необхідно порівняти середні значення показників творчого потенціалу (ТП) в обох групах до і після експерименту (Таблиця 3.6).

Таблиця 3.6

Середні значення показників творчого потенціалу (ТП) в обох групах до і після експерименту

Група	Етап	Особистісно-мотиваційний компонент (Середній Бал)	Процесуально-діяльнісний компонент (Середній Бал)	Результативно-оцінювальний компонент (Середній Бал)
ЕГ	Констатувальний (Початковий)	3.5	3.8	3.6
ЕГ	Контрольний (Кінцевий)	4.7	5.1	4.8
КГ	Констатувальний (Початковий)	3.4	3.7	3.5
КГ	Контрольний (Кінцевий)	3.8	4.0	3.7

Графічно результати рівня творчого потенціалу майбутніх педагогів зображено на рисунку 3.2

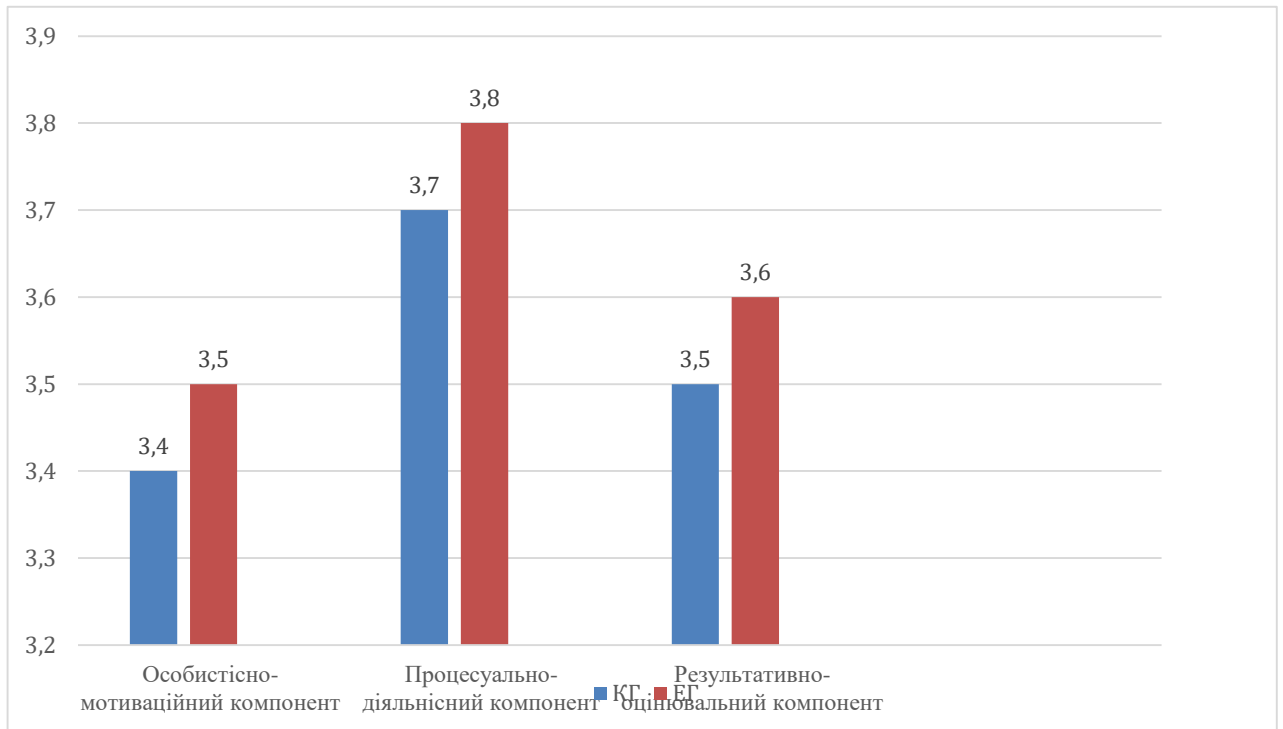

Рис. 3.2. Результати констатувального етапу експерименту з дослідження рівня творчого потенціалу майбутніх педагогів

Отже, аналіз результатів дослідження дозволив визначити ефективність організації освітнього середовища, а також виявити проблеми та перспективи їх подальшого удосконалення.

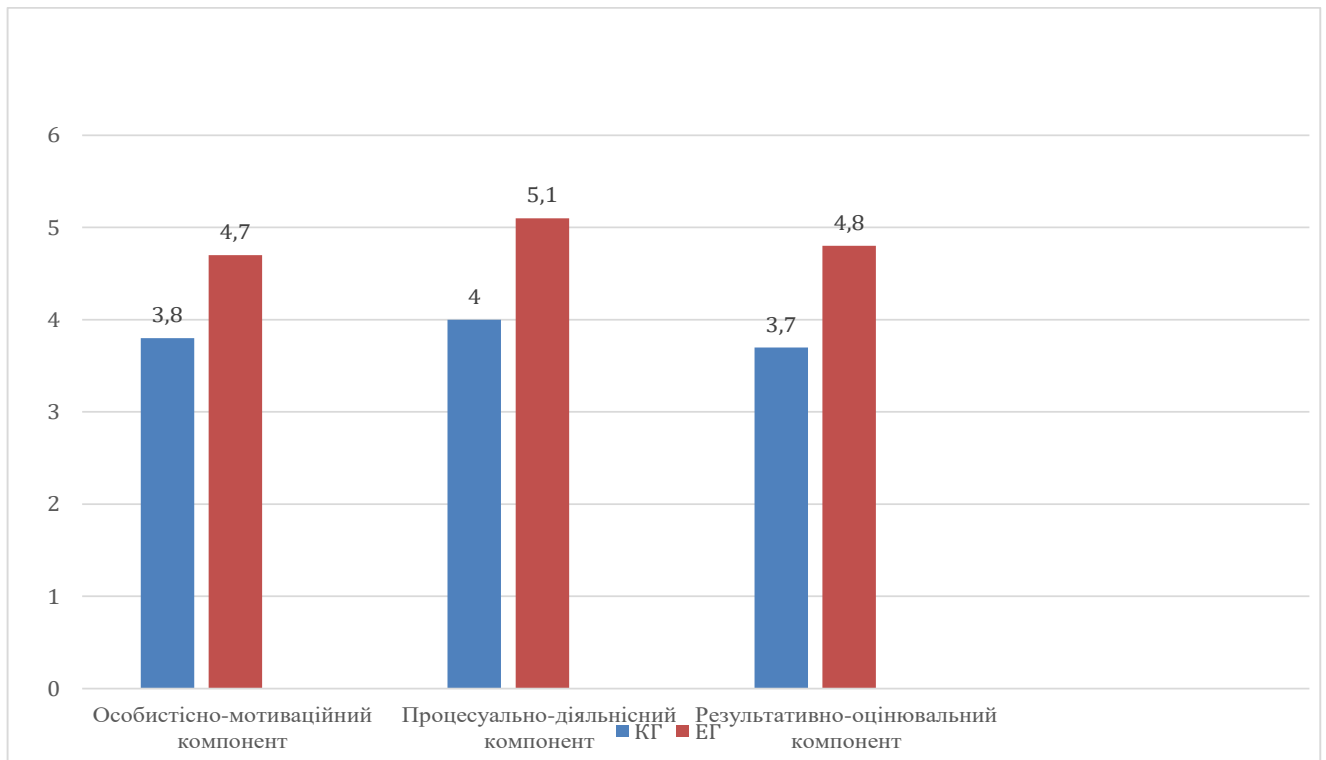

Рис. 3.3. Результати контрольного етапу експерименту з дослідження рівня творчого потенціалу майбутніх педагогів

За результатами дослідження спостерігається значне зростання показників в ЕГ. Середні бали за всіма компонентами творчого потенціалу в експериментальній групі істотно зросли (наприклад, від 3,5 до 4,7 в мотиваційному компоненті), що є значним приростом. Це зростання свідчить про те, що впроваджена методика (проект «Майстерня інноваційних ідей» та тренінг «Педагог-творець») позитивно вплинула на розвиток творчого потенціалу студентів. Це вказує на те, що створені педагогічні умови (ефективне освітнє середовище та метод проектів) були дієвими.

У контрольній групі також спостерігається невелике підвищення середніх балів (наприклад, від 3,4 до 3,8). Це мінімальне зростання є природним і пояснюється загальним впливом навчального процесу у ЗВО, соціальним дозріванням та самостійним розвитком студентів.

Отже, результати дослідження підтверджують ефективність впровадженої методики розвитку творчого потенціалу студентів: у експериментальній групі зафіксовано суттєве зростання показників, що свідчить про позитивний вплив

проєкту та тренінгу, а також про дієвість створених педагогічних умов. Натомість незначне підвищення в контрольній групі є очікуваним і зумовлене природними чинниками освітнього процесу.

Висновки до третього розділу

Запропоновано цілісну і систематизовану методику формування творчого потенціалу майбутніх педагогів, яка інтегрує два основні напрями роботи: застосування когнітивних інноваційних методів та стратегій дивергентного мислення, а також проведення спеціалізованого тренінгу креативності. Перший напрям (через проєктну роботу та інноваційні методи) спрямований на розвиток *процесуально-діяльнісного компонента* (гнучкість, оригінальність ідеї), а другий (через тренінг) – на зміцнення *особистісно-мотиваційної сфери* (впевненість, подолання бар'єрів) та *результативно-оцінювальних умінь* (рефлексія, самосприйняття).

На основі результатів формувального експерименту встановлено дієвість розробленої методики. Порівняльний аналіз кінцевих показників засвідчив статистично достовірну перевагу експериментальної групи над контрольною. Таким чином, підтверджено ефективність комплексу педагогічних умов: інтеграції інноваційних когнітивних методів та спеціалізованої тренінгової роботи, спрямованих на стимулювання творчого потенціалу студентів. Незначні зміни у контрольній групі перебувають у межах природної динаміки освітнього процесу і не суперечать отриманим висновкам.

ВИСНОВКИ

Кваліфікаційна робота, присвячена дослідженню формування творчого потенціалу майбутніх педагогів, досягла поставленої мети – обґрунтування ефективності педагогічних умов та розробленої методики. На підставі аналізу теоретичних джерел та результатів експериментальної перевірки сформульовано такі основні положення:

1. У першому розділі проаналізовано наукові джерела з проблеми дослідження та здійснено теоретичне обґрунтування сутності творчого потенціалу. Доведено, що в умовах модернізації національної системи освіти та швидких соціальних і технологічних змін, творчість перестає бути лише бажаною якістю, а стає невід’ємним і базовим компонентом професійної діяльності майбутніх педагогів. Вона забезпечує інноваційне оновлення змісту й методів освітнього процесу та дозволяє педагогу виступати суб’єктом власної діяльності. Творчий потенціал визначено як системну, інтегративну та багаторівневу властивість особистості, що характеризує міру її готовності, здатності та потреби до креативної самореалізації. Творчий потенціал є динамічним утворенням, що формується на основі накопиченого творчого та соціального досвіду.

2. Проаналізовано компоненти творчої діяльності майбутніх педагогів. Для цілісного розуміння процесу формування творчий потенціал був структурований на три взаємопов’язані компоненти:

- Особистісно-мотиваційний: визначається стійкою потребою в творчості, прагненням до самоактуалізації та системою домінуючих мотивів (професійна, комунікативна, пізнавальна мотивація).

- Процесуально-діяльнісний: характеризує готовність до нестандартної, неадаптивної активності, оволодіння навичками дивергентного мислення та здатністю до творчого перетворення дійсності.

– Результативно-оцінювальний: охоплює здатність до рефлексії, критичної самооцінки та аналізу отриманого творчого продукту.

3. Описано психолого-педагогічні аспекти розвитку творчого потенціалу майбутніх педагогів під час навчання у закладах вищої освіти. Розвиток ТП є керованим процесом, який залежить від високого рівня мотивації, розвитку емоційної компетентності (як засобу гнучкого управління емоціями) та евристичного (творчого) мислення, що дозволяє знаходити нестандартні рішення в умовах невизначеності.

4. У другому розділі обґрунтовано педагогічні умови. Визначено, що освітнє середовище ЗВО є системоутворюючим чинником та ціннісно-смысловим контекстом становлення творчої особистості. Його організація повинна включати психологічну безпеку (де помилка сприймається як етап навчання), стимулювання співпраці, а також забезпечення матеріально-технічними та цифровими ресурсами (наприклад, креативними просторами). Реалізація педагогічних умов вимагає застосування інноваційних технологій навчання, які забезпечують перехід від знаннєвої до розвивальної педагогіки. Особливе місце серед них займає проєктна діяльність, яка є інтегративним механізмом, що сприяє формуванню проєктної культури, розвиває дивергентне мислення та здатність створювати готовий до впровадження освітній продукт.

5. У третьому розділі розроблено методику формування творчого потенціалу майбутніх педагогів та проведено експериментальне дослідження. Запропонована методика є цілісною та систематизованою і включає два взаємодоповнювальні напрями роботи:

Проєктна робота (наприклад, проєкт «Майстерня інноваційних педагогічних ідей») з використанням когнітивних інноваційних методів (наприклад, метод придумування, метод емпатії). Спрямована на розвиток процесуально-діяльнісного та результативно-оцінювального компонентів.

Спеціалізований тренінг креативності («Педагог-творець: мистецтво інновацій») з використанням ігрових, рефлексивних технік та методів генерації

ідей (наприклад, «6 капелюхів мислення»). Спрямований на зміцнення особистісно-мотиваційної сфери (подолання бар'єрів, формування впевненості).

6. Обґрунтовано ефективність педагогічних умов та методики формування творчого потенціалу майбутніх педагогів. На початку дослідження більшість студентів (близько 90 % в обох групах) демонстрували середній або низький рівень сформованості творчого потенціалу. Це підтвердило актуальність проблеми та необхідність впровадження спеціальної методики. Результати формувального експерименту довели дієвість розробленої методики та підтвердили висунуту гіпотезу. Порівняльний аналіз кінцевих показників засвідчив статистично достовірну перевагу експериментальної групи над контрольною. В експериментальній групі зафіксовано суттєве зростання середніх балів за всіма компонентами творчого потенціалу (наприклад, особистісно-мотиваційний компонент зріс від 3,5 до 4,7). Це зростання свідчить про позитивний вплив комплексного застосування проєкту та тренінгу. Незначне підвищення показників у контрольній групі пояснюється природною динамікою освітнього процесу.

Таким чином, цілеспрямоване і системне формування творчого потенціалу майбутніх педагогів можливе за умови інтеграції інноваційних технологій, особливо методу проєктів, та спеціалізованої тренінгової роботи в контексті сприятливого, психологічно безпечного освітнього середовища ЗВО. Головним завданням професійної підготовки майбутніх педагогів у закладах вищої освіти є цілеспрямоване і системне формування студента як суб'єкта професійної діяльності та носія розвиненого творчого потенціалу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артюшина М.В. Психолого-педагогічні аспекти реалізації сучасних методів навчання у вищій школі: Навч. Посібник. Київ: КНЕУ, 2007. 528 с.
2. Балл Г.О. Психологія розвитку творчої особистості. К., 1996. 236 с.
3. Барбінова А. В., Коваль О. І. . Управління процесом розвитку творчого потенціалу педагогічного колективу як педагогічна проблема. *Редакційна колегія*, 2024. С.89.
4. Бахмат Н. В. Формування проєктної культури майбутніх педагогів під час фахової підготовки в закладах вищої освіти. *Академічні візії*. Вип. 29. 2024. С.1-13. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10886066>
5. Біла І.М. До вершин педагогічної майстерності. *Дошкільне виховання*, 2010. № 10. С. 3–5.
6. Білик О., Синевич І., Феньов Я. Творчий потенціал педагога як ознака професіоналізму. *Молодь і ринок*. 2023. №9. С. 168-171.
7. Богомаз-Назарова С. М. Умови формування творчого потенціалу майбутнього викладача технологічної освіти. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2020. Вип.191. С. 41-43. <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2020-1-191-41-43>
8. Братко М. В. Структура освітнього середовища вищого навчального закладу. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2015. С.67-72.
9. Вербець В. В. Теоретико-методологічні засади формування духовно творчого потенціалу студентської молоді: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01. Київ, 2005. 39 с.
10. Вітчинкіна К.О. Творчість як психолого-педагогічна проблема: зарубіжний та український досвід. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2024. № 92. С. 21-26.

11. Вовк Л. Розвиток творчого потенціалу майбутніх педагогів професійного навчання в сучасних умовах. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 69, том 1, 2023. С. 285-292.
12. Гаврилюк С. М. Теоретико-методичні засади професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до педагогічної творчості : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Уман. держ. пед. ун-т ім. П. Тичини. Умань, 2016. 40 с.
13. Гекало Л. Розвиток творчого потенціалу педагога. *Початкова освіта*. 2014. № 10. С. 5–8.
14. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
15. Гопка О.М. Творчий потенціал особистості як наукова категорія. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 16 : Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики*. 2016. Вип. 27 (37). С. 11–14.
16. Гузалова О. В. Педагогічні організації творчої діяльності студентів вищих технічних навчальних закладів у процесі вивчення природничо-математичних дисциплін: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. ДЗ «Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського». Одеса, 2010. 262 с.
17. Гура Т.В. Методологічні підходи при формуванні педагогічної майстерності у майбутніх науково-педагогічних працівників вищої школи. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2024. № 94. С. 70-76.
18. Дерев'янка Л. Здібні та обдаровані діти. Діагностика, розвиток, супровід Обдаровані діти. К.: Шкільний світ. Психолог, 2008. 127с.
19. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. К. : Академвидав, 2004. 352 с.
20. Діяльнісні засади підготовки майбутніх компетентних фахівців в умовах сучасних викликів [електронне видання]: монографія / Наукова редакція

Олександра Дубасенюк, Зоя Шарлович. Ломжа – Житомир. Вид-во: MANS w Łomży ; ЖДУ імені І. Франка, 2024. 366 с.

21. Дорофей С. В. Творча активність як мотиваційний компонент у системі підготовки спеціаліста до творчої професійної діяльності. Проблеми сучасної психології. 2012. № 18. С. 291-302.

22. Дурманенко О.Л. Формування творчості майбутніх вихователів у процесі професійної підготовки. *Академічні студії. Серія «Педагогіка»*, Вип.4. Ч 2., 2021. С. 73-78.

23. Ємчик О.Г. Розвиток творчого потенціалу магістрів дошкільної освіти у процесі професійної підготовки : дис.... канд. пед. наук : 13.00.04. Рівненський державний гуманітарний університет. Луцьк, 2018. 318 с.

24. Єфіменко С.М. Інтелектуально-творчий потенціал педагога: структура, зміст, шляхи діагностики та розвитку: навчально-методичний посібник. Кропивницький : КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2021. 104 с.

25. Жалдак М.І. Використання комп'ютера в навчальному процесі має бути педагогічно виваженим. *Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах*. 2013. №1. С.10-18.

26. Жукова Д.В. Компоненти творчої компетентності майбутніх педагогів професійного навчання. *Інноваційна педагогіка*. 2022. Вип. 49. Т.1. С.114-118.

27. Зайцева І. В. Мотивація учіння студентів : монографія; за ред. П. Г. Лузана. Ірпінь, 2000. 191 с.

28. Замелюк М.І., Пріма Р.М. Робота з обдарованими студентами: теоретико-прикладні Аспекти. *Вища освіта України. Тематичний випуск «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології»*.2014. Т. 2. № 3. С. 201–210.

29. Зданевич Л. В., Новак О. М. Формування творчого потенціалу майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. *Педагогіка формування*

творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2020 . № 69, Т. 2. С. 146-149.

30. Злобіна О.Г. Особистість як суб'єкт соціальних змін : автореф. дис. ... докт. соціол. наук : 22.00.03.Нац. акад. наук України, Ін-т соціології. Київ, 2005. 32 с.

31. Ілляхова М. В. Структура креативності науково-педагогічного працівника. Педагогічні науки : збірник наукових праць. Херсонський державний університет. Видавничий дім «Гельветика», 2019. Вип. LXXXVII. 208 с. С. 52-58.

32. Ільїна Н. М. Психологія творчості та обдарованості. К.: Університетська книга, 2018. 228 с.

33. Ісак Л. Підходи до формування інформаційної компетентності педагога у сфері інформаційно-комунікаційних технологій. *Технологічна освіта: досвід, перспективи, проблеми.* 2009. № 3-4. С. 90–103.

34. Каплінський В. Збагачення творчого потенціалу майбутнього вчителя засобами аналізу та розв'язання проблемно-педагогічних ситуацій. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія : збірник наукових праць.* 2022. Випуск 70. С. 67-73.

35. Кісіль М. В. Простір освіти з точки зору її основного суб'єкта. *Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки».* 2006. Вип. 88. С. 138-141.

36. Клепіков О.І., Кучерявий І.Т. Основи творчості особи : навчальний посібник. Київ: Вища школа, 1996. 295 с.

37. Клименко В. В. Психологія наукової творчості. К.: Аверс, 2017. 319 с.

38. Княжева І.А. Теоретико-методологічні засади розвитку методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін в умовах магістратури : автореф. дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04; 13.00.08. Одеса, 2014. 45 с.

39. Козак Т. В. Розвиток творчого потенціалу вихователя в навчально-виховному процесі вищого навчального закладу. *Освітньо-науковий простір*. 2021. № 1. С. 25–30.
40. Козленко В. Г. Зміст та структура проектної культури майбутнього педагога. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2022. № 207. С. 159-163. DOI: <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2022-1-207-159-163>
41. Короїд Т.В. Емоційний інтелект як компонент формули розвитку творчого потенціалу вчителів. *Науковий вісник ужгородського університету. серія: «педагогіка. соціальна робота»*. 2025. Вип. 1 (56). С. 86-91. DOI: 10.24144/2524-0609.2025.56.86-91
42. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. К. : Рад. шк., 1989. 609 с.
43. Кремень В.Г. Трансформації особистості в освітньому просторі сучасної цивілізації. *Педагогіка і психологія*. 2008. № 2 (59). С. 5–14.
44. Листопад О. А. Теоретико-методичні засади формування професійно-творчого потенціалу майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів: дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04.Одеса, 2016. 40 с.
45. Лузік Е. Креативність як критерій якості в системі підготовки фахівців профільних ВНЗ України. *Вища освіта України*. 2006. № 3. С. 77 -82.
46. Макарчук В. Педагогічна творчість як значимий компонент у процесі професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*, 2021. Випуск 2 (6). С. 119–125.
47. Марусинець М. М. Психологія творчої рефлексії : навч. посіб. К.: Богданова А. М., 2010. 242 с.
48. Марущак В. Творчий потенціал особистості як одна з рушійних сил у розвитку та формуванні вчителя майбутнього. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2016. № 5 (59). С. 323-329.
49. Міщиха Л. П. Психологія творчості: навчальний посібник. Івано-Франківськ: Гостинець, 2007. 448 с.

50. Мкртічян О. А. Формування творчого потенціалу в майбутніх вихователів у процесі вивчення дисциплін художньо-естетичного. *Актуальні питання гуманітарних наук : міжвуз. зб. наук. пр. молодих вчених Дрогобиц. держ. пед. ун-ту ім. І. Франка*. Дрогобич : Гельветика, 2022. Вип. 50. С. 352–357.
51. Моляко В. О. Концепція виховання творчої особистості. *Директор школи, ліцею, гімназії*. 2020. №21(1). С. 50–55.
52. Моляко В. О. Творчий потенціал людини як психологічна проблема: визначення творчого потенціалу, його загальна структура. Педагогічна і психологічна науки в Україні: збірник наукових праць до 15-річчя АПН України: у 5-ти т. Київ, 2007. С. 30–39.
53. Моляко В.О., Мурзіна О.Л. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень. Житомир: Рута, 2006. 320 с.
54. Надвинична Т. Л., Шаюк, О. Я. Специфіка розвитку творчого потенціалу в системі професійної компетентності викладача ЗВО. *Вчені записки ТНУ ім. ВІ Вернадського*. Том 33(72). №3. С. 71-76.
55. Нікітіна О. Розвиток концепції навчальної діяльності у психологічних дослідженнях ХХ ст. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Педагогічні науки*, 2012, 107 (2). С.45-52.
56. Овсянецька Л. Творчий потенціал людини: соціально-психологічна парадигма . *Соціальна психологія*. 2004. № 2. С. 140–145.
57. Основи педагогічної майстерності: навч.-метод. посібник / упоряд. Наталія Мачинська, Анна Федорович, Наталія Яремчук. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 286 с.
58. Петренко О. Б. Дефініція і сутнісне наповнення поняття «освітнє середовище» в контексті сучасної освітньої парадигми. *Інноватика у вихованні*. 2018. №2. С. 6-16.
59. Пометун О. Інтерактивні методи та система навчання. К.: Шкільний світ, 2007. 112 с.

60. Потапчук О. І. Особливості проектної діяльності студентів в навчальному процесі закладів вищої освіти. *Молодь і ринок*. 2019. № 2 (169). С. 59 – 63. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2019.162724>
61. Просіна О.В. *Управління розвитком творчого потенціалу педагогічних (науково-педагогічних) працівників як чинник професійної трансформації*. Інноваційна педагогіка. 2023. № 2 (63). С. 238-243.
62. Психологічна енциклопедія. К. ; Академвидав, 2006. 424 с
63. Психологічне дослідження творчого потенціалу особистості: монографія / наук. кер. авт. кол. В. О. Моляко / АПН України, Інститут психології ім. Г. С. Костюка. Лабораторія психології творчості. Київ: Педагогічна думка, 2008. 207 с.
64. Психологія творчості : навчальний посібник / М. О. Сова, С. О. Деніжна, І. О. Петухова. Ірпінь : Державний податковий університет, 2022. 392 с.
65. Равлюк Т. А. Розвиток творчого потенціалу майбутніх соціальних педагогів у процесі соціально-педагогічної практики: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Тернопіль, 2012. 23 с.
66. Рибалка В.Р. Психологія розвитку творчої особистості : навч. посіб. К. : ІЗМН, 1996. 236 с.
67. Розман І., Западинська, І. Педагогічна біографістика: шляхи розвитку творчого потенціалу майбутніх педагогів. *Молодь і ринок*. 2021. №9. С. 56-59.
68. Рубінштейн С.Л. Вибрані філософсько-психологічні праці. Київ : Освіта, 1997. 127 с.
69. Савчин М.В. Духовний потенціал людини: Монографія. Івано-Франківськ: Вид-во «Плай» Прикарпатського університету, 2001. 203 с.
70. Савчин М.В. Загальна психологія: навчальний посібник. К.: Академвидав, 2011. 464 с.

71. Сегеда Н. А. Феномен креативності: сутність і структура. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Сер. Педагогіка*. 2007. Вип. 8. С. 129–138.
72. Сергеева Л.М., Просіна О.В., Ілляхова М.В. Творчість як фактор мотивації досягнень: навчальний посібник. Київ., 2023. 124 с.
73. Серьожникова Р. К. Формування творчого педагогічного потенціалу майбутнього викладача у процесі професійної підготовки в університеті: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Південноукраїнський національний педагогічний ун-т ім. К. Д. Ушинського. Одеса, 2009. 48 с.
74. Сисоєва С.О. Основи педагогічної творчості: підручник. Київ: Міленіум, 2006. 344 с.
75. Смолінська О. Є. Поняття культурно-освітнього простору в сучасній педагогічній науці. *Наукові записки. Серія: педагогіка*. 2014. № 2. С. 30-35.
76. Стратегії формування творчої особистості: методи, прийоми, форми: колективна монографія / авт. кол.: В. Г. Кремень, В. В. Ільїн, Є. Р. Борінштейн, М. С. Гальченко, М. В. Ліпін, Д. В. Погрібна, Н. В. Савчук, О. А. Федорчук. Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2020. 320 с.
77. Сухомлинський В.О. Вибрані твори : в 5 т. Київ : Радянська школа, 1976. 637 с.
78. Тарасова О., Ушаткіна С. Розвиток творчого компонента професійного мислення майбутніх педагогів професійного навчання. *Viae Edukationis*. 2022. Вип. 1. №2. С.109-119.
79. Тимошко Г. М. Розвиток творчого потенціалу педагога нової формації: здобутки та перспективи. *Українське суспільство у перспективах розвитку: історичний, соціально-політичний, освітньо-педагогічний аспекти: матеріали*. 2025. С 159-163.
80. Ткач Т. В. Методологічні засади дослідження освітнього простору особистості. *Збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України*. 2012. Вип. 18. С. 757–766.

81. Устинова Н. В. Розвиток творчого потенціалу вчителя в системі післядипломної педагогічної освіти: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04; Центр. ін-т післядиплом. пед. освіти АПН України. Київ, 2006. 21 с.
82. Філософський енциклопедичний словник: довідкове видання / зав. ред. М.Т. Максименко. Київ : Амброс, 2002. 744 с.
83. Холоденко В. Творчий потенціал особистості: зміст, структура та передумови успішної реалізації у мистецькій освіті. Науковий часопис Українського державного університету ім. М. Драгоманова. Серія 14: Теорія і методика мистецької освіти. 2019. Вип.26. С.22-28.
84. Чобітько М. Г. Особистісно-орієнтована професійно-педагогічна підготовка студентів . Педагогічний процес: теорія і практика. К. : ЕКМО, 2004. № 2. С. 268–277.
85. Чорноус В. Мотиваційна складова у структурі творчих здібностей особистості. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип 35, том 6, 2021. С.273-278.
86. Чорноус, В. П. Реалізація творчого потенціалу особистості майбутнього педагога в процесі професійної підготовки. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2021. Вип. 75(3), С.143-147.
87. Шандрук С.К. Психологія професійних творчих здібностей: [монографія]. Тернопіль: Економічна думка, 2015. 357 с.
88. Шоробура І.М. Тенденції розвитку інноваційних підходів в системі вищої педагогічної освіти в умовах кризових ситуацій. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2025. № 98. С.177-181. <https://doi.org/10.32782/1992-5786.2025.98.29>
89. Якименко П. В. Формування творчого потенціалу педагога в контексті сучасної початкової освіти. *Педагогічна Академія: наукові записки*. 2025. Вип.20. С. 45-56. <https://doi.org/10.5281/zenodo.16364841>
90. Якимович О.Н., Ільчишин Я. В. Вплив середовища вищого навчального закладу на професійне виховання майбутніх фахівців. *Сучасні*

інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. Вінниця, 2016. № 46. С. 350–354.

91. Якимович Т.Д., Стечкевич О.О., Криворучко К.В. Особливості підготовки та оцінювання творчих робіт учнів професійно-технічних навчальних закладів: методичні рекомендації .Львів : Сполом, 2014. 48 с.

92. Яланська С. П. Психологія творчості : навч. посіб. Полтава : Видавництво «Сімон», 2018. 182 с.

93. Paek, S. H., Sumners, S. E. The role of teachers' creativity in higher education: A systematic literature review and guidance for future research. *Thinking Skills and Creativity*, 2019. 48, 101302. <https://doi.org/10.1016/j.tsc.2023.101302>

94. Strzałecki A. Psychologia twórczości. Między tradycją a ponowoczesnością / A. Strzałecki. – Warszawa, 2003. S. 158.

95. Taylor C. W. Various approaches to and definitions of creativity // R. Sternberg, T. Tardif (eds.). *The nature of creativity*. Cambridge: Cambr. Press, 1988. P. 27

ДОДАТКИ

Додаток А

Творчий проєкт: «Майстерня інноваційних педагогічних ідей: Створення інтерактивного освітнього ресурсу»

Мета проєкту:

Сформувати навички проєктної діяльності, цифрової компетентності та педагогічної імпровізації у майбутніх учителів.

Створити авторський інтерактивний навчальний ресурс (вебсайт, блог, канал YouTube/Telegram, інтерактивна презентація, застосунок тощо), спрямований на вирішення актуальної педагогічної проблеми.

Етапи реалізації проєкту:

Діагностично-пошуковий (Індивідуальна робота):

Вибір проблематики: Студент обирає конкретну освітню проблему або навчальну тему, яка потребує інноваційного підходу (наприклад, формування критичного мислення, вивчення складної теми, дистанційне навчання, інклюзивна освіта).

Аналіз аналогів: Дослідження існуючих цифрових ресурсів та їх переваг/недоліків у обраній сфері.

Обґрунтування ідеї: Розробка концепції майбутнього ресурсу, визначення його цільової аудиторії (клас, вік учнів, предмет) та очікуваного педагогічного ефекту.

Проектно-конструкторський (Робота в малих групах або індивідуально):

Розробка структури: Створення детального плану, структури та навігації освітнього ресурсу.

Створення контенту: Розробка оригінальних навчальних матеріалів (відеоуроки, інтерактивні вправи, квести, тести, ігрові елементи) з

використанням сучасних цифрових інструментів (LearningApps, Canva, Nearpod, Google Forms, Genially тощо).

Тестування: Пілотне застосування окремих елементів ресурсу (на однокурсниках, у шкільній практиці).

Презентаційно-захисний (Публічна презентація):

Презентація: Демонстрація готового інтерактивного ресурсу перед аудиторією (викладачі, студенти, запрошені вчителі).

Захист: Обґрунтування педагогічної цінності, творчої новизни та практичної значущості розробки.

Рефлексія: Аналіз процесу створення проекту, виявлення труднощів та шляхів їх подолання.

Очікуваний творчий результат:

Створення функціонального, естетично оформленого та педагогічно обґрунтованого інтерактивного освітнього продукту, який демонструє здатність майбутнього педагога до творчого мислення та інноваційної діяльності.

Додаток Б

СЦЕНАРІЙ ТРЕНІНГУ: «ПЕДАГОГ-ТВОРЕЦЬ: МИСТЕЦТВО ІННОВАЦІЙ»

Характеристика	Значення
Тема:	Розвиток творчого потенціалу та інноваційного мислення майбутніх педагогів
Мета:	Актуалізувати й розвинути креативність, гнучкість мислення та здатність до генерації нестандартних педагогічних рішень.
Цільова аудиторія:	Студенти педагогічних спеціальностей
Тривалість:	3 академічні години (приблизно 2 години 15 хвилин)
Необхідні матеріали:	Фліпчарт/дошка, маркери, стікери, чистий папір А4, кольорові олівці/фломастери, картки з проблемними ситуаціями.

ЧАСТИНА 1. АКТУАЛІЗАЦІЯ ТВОРЧОСТІ (30 хв.)

Час	Етап	Зміст та методи
10 хв.	Вступне слово. Знайомство	Вправа «Я – Педагог-Творець»: Учасники по черзі називають своє ім'я та продовжують фразу: «Для мене педагогічна творчість – це...» або «Моя суперсила як майбутнього педагога – це...». <i>Мета: Створення довірчої атмосфери, визначення початкового розуміння творчості.</i>
10 хв.	Мозковий штурм «Бар'єри»	Завдання: Назвати якомога більше чинників, які, на думку студентів, блокують творчість в освітньому процесі (страх помилки, рутинна, оцінювання, час, консерватизм). Записати на фліпчарті. <i>Мета: Виявити внутрішні та зовнішні переешкоди, з якими працюватимемо.</i>
10 хв.	Теоретичний міні-блок	Лекція-діалог: «Складові творчого потенціалу педагога» (мотивація, дивергентне мислення, гнучкість, уява, рефлексія). Акцент на тому, що творчість – це не вроджений дар, а навичка, яку можна розвинути.

ЧАСТИНА 2. РОЗВИТОК ДИВЕРГЕНТНОГО МИСЛЕННЯ (60 хв.)

Час	Етап	Зміст та методи
20 хв.	Вправа «100 ідей»	Завдання: Розділитися на малі групи (3-4 особи). За 10 хвилин запропонувати якомога більше нестандартних способів використання звичайного предмета (наприклад,

Час	Етап	Зміст та методи
		крейди, прищіпки, шкільного стільця). Записувати всі ідеї, навіть абсурдні. <i>Мета: Розвиток швидкості та гнучкості мислення, подолання функціональної фіксації.</i>
25 хв.	Метод фокальних об'єктів (МФО)	Завдання: Студенти обирають навчальний об'єкт/тему (наприклад, «Урок математики», «Правила дорожнього руху», «Клітинна будова»). Випадковим чином вибирають 3-4 абсолютно не пов'язані з ним випадкові слова (наприклад, «кава», «дракон», «космічний корабель»). Створити міні-сценарій уроку, поєднавши ці слова з навчальною темою. <i>Мета: Генерація інноваційних ідей через непрямі асоціації.</i>
15 хв.	Гра «Незакінчена історія»	Завдання: Тренер починає педагогічну проблемну ситуацію, пов'язану з конфліктом чи нестандартною поведінкою учня. Кожен учасник по черзі додає одне-два речення, розвиваючи сюжет, і при цьому пропонує креативний вихід із ситуації. <i>Мета: Розвиток емпатії, прогностичного мислення та швидкої реакції.</i>

ЧАСТИНА 3. ТВОРЧА ІМПРОВІЗАЦІЯ В ПЕДАГОГІЦІ (45 хв.)

Час	Етап	Зміст та методи
20 хв.	Кейс-метод «Інноваційний прорив»	Завдання: Групи отримують картки з реальними або гіпотетичними педагогічними викликами/проблемами (наприклад: «Як мотивувати учнів до читання класичної літератури?», «Як інтегрувати штучний інтелект у початкову школу?»). Протягом 15 хвилин вони мають розробити міні-проект (назва, мета, 3 ключові кроки) з використанням найкреативніших ідей.
15 хв.	Вправа «Метафорична оцінка»	Завдання: Запропонувати студентам відмовитися від бальної системи і придумати 3-5 креативних, метафоричних способів оцінювання знань учнів (наприклад, «Рівень майстра джедая», «Портфель досягнень: зірки і планети», «Кольорові емоції»). Обговорити, що дає такий підхід. <i>Мета: Деконструкція традиційних методів, пошук гуманістичних і креативних альтернатив.</i>
10 хв.	Рефлексія «Мій інструмент»	Завдання: Кожен учасник малює або описує один «інструмент» (знання, навичку, ідею), який він забирає з тренінгу для розвитку свого творчого потенціалу.

ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА (10 хв.)

Час Етап Зміст та методи

Час	Етап	Зміст та методи
10 хв.	Підбиття підсумків та Домашнє завдання	Обговорення: Учасники діляться враженнями. Ключовий висновок: Педагогічна творчість – це професійна необхідність, а не розкіш. Домашнє завдання: Застосувати одну з нових ідей/методів у своїй навчальній або практичній діяльності та зафіксувати результат. Подяка учасникам.

Додаток В

Інноваційні технології для формування творчого потенціалу майбутніх педагогів

I. ТРВЗ (теорія розв'язання винахідницьких завдань) пропонує певний набір прийомів мислення, кінцевою метою яких є свідоме досягнення стану "осаяння", підказок інтуїції тощо. Використання алгоритму розв'язання проблемних ситуацій у навчальному процесі виробляє в студентів такий стиль мислення, в основі якого лежить гнучкість, оригінальність, чутливість до суперечностей, вміння свідомо моделювати ідеальний еталон, психологічна орієнтованість на його досягнення і прагнення йти до мети найкоротшим шляхом.

II. Ейдетика – технологія формування ейдетичного мислення, в основі якої – запам'ятовування інформації через образи, асоціації та відчуття. В студентів розвивається уява і фантазія, гнучкість мислення, здатність створювати об'ємні та яскраві образи. Відбувається стимулювання роботи правої півкулі головного мозку, що забезпечує варіативність у розв'язанні творчого завдання, яка є основою для активізації креативного мислення та використання його у вирішенні навчальних і життєвих ситуацій.

III. Кінезімодифікаційні методики – спеціальний вид психолого-педагогічного інструментарію, що задіює приховані резерви всіх видів рухової активності для поступового покращення характеристик інтелектуальної сфери студентів.

IV. Стратегія формування віри в успіх. Студенти мають вірити, що успіх завжди можливий. Слід допомогти їм побудувати таку впевненість за допомогою прийомів, заснованих на позитивному зворотному зв'язку та безмежній вірі в них:

1. "Усі учні талановиті" (з досвіду В. Шаталова) - головний принцип роботи: зняти почуття страху в душі студента, зробити його розкутим, вільним,

упевненим у своїх силах. Усі студенти можуть учитися успішно, однак мають бути дуже терплячими.

2. "Відкрита перспектива" (з досвіду В. Шаталова) - у колективі треба створити доброзичливу обстановку, не кривдити студентів і не дозволяти цього студентам.

3. "Ти можеш!" – повинен нагадувати педагог. "Він може", - має розуміти колектив. "Я можу", - повинен повірити в себе студент.

4. Принцип відкритих перспектив: будь-який студент, навіть найслабший, може спробувати вивчити тільки один сьогоднішній заняття, написати конспект і одразу одержати свою першу добру оцінку, далі другу, третю... Спочатку оцінки майже нічого не важать (крім того, що студент старається, але хіба цього мало?), однак поступово приходять і справжнє знання, а разом із ним – й інтерес до предмета. Починаючи з будь-якого дня, кожен може вчитися добре, і це одразу ж позначиться на оцінках, це негайно помітить учитель.

5. Наголошення на щонайменших здобутках. Педагог має помічати і відповідним чином оцінювати кожен маленький, але успішний крок на шляху до виконання завдання.

6. Хваліть за участь. Акцентуйте увагу на активності студента в усних відповідях і дискусіях, пам'ятаючи, що він робить власний внесок у колективну роботу.

7. Розкриття сильних сторін. Ледь помітивши щось цінне в студентові, прямо скажіть йому про це чи напишіть у його зошиті. Студенти хочуть чути про свої сильні сторони часто і докладно. Це постійний "голод" кожної людини.

Можливість розпізнавати і говорити про сильні сторони студента – могутнє знаряддя в руках учителя, яке допомагає стимулювати навчальну працю студента і розвиває його самоповагу.

8. Демонстрування віри в студентів. Кажіть дітям про те, що впевнені в їхньому потенціалі й, відповідно, очікуєте більшого.

9. "Емоційне пещення" - констатація будь-якого, навіть незначного успіху, навіювання віри в себе, відкритість учителя до довіри і співчуття.

10. "Авансування" - репетиція майбутньої дії, що створює психологічну установку на успіх.

11. "Даю шанс" - це заздалегідь підготовлена педагогом ситуація, в якій студент одержує нагоду зненацька для себе розкрити свої можливості.

12. "Загальна радість" – емоційний відгук оточення на успіх члена колективу.

13. "Еврика" – суть прийому полягає в тому, щоб створити умови, за яких студент, виконуючи навчальне завдання, раптово для себе дійде висновку, що розкриває невідомий раніше власний потенціал.

14. Концентрування уваги студентів на попередніх досягненнях – підкреслюйте усе те, що студенти робили правильно.

15. "Альбоми досягнень" – можна порадити студентам вести альбоми досягнень, в яких були б представлені здобутки у навчанні і самостійній творчості. Туди варто записувати вдало вирішені завдання, особисті враження від прочитаних книжок, твори й обов'язково – схвальні зауваження педагога.

16. "Оплески" – схвалення, висловлене з очевидним ентузіазмом. Ми можемо "аплодувати" досягненням як навчальним, так і іншим, що стосуються навчання. "Оплески" слід проводити без порівнянь з іншими, без очікувань на майбутнє.

V. Метод проблемних запитань. При вивченні різних тем добирають проблемні запитання, на які студент у підручнику готової відповіді не знайде. При цьому для відповіді студенту потрібно ще застосувати знання з вивчених раніше розділів. У запитання закладається якась проблемна ситуація, розв'язати яку потрібно неординарним способом.

VI. Метод побудови гіпотез. Студенти висувають власні гіпотези щодо вирішення наукового завдання, роблять припущення, які можуть стати темою дослідження.

VII. "Виділяти найкраще" (цей метод відомий як "ефект" Розенталя або "ефект Пігмаліона") – психологічний феномен, який полягає в тому, що очікування реалізації пророцтва багато в чому визначають характер дій та

реакцію оточення, що й провокує "самоздійснення пророцтва". Термін увів американський соціолог Роберт Мертон у 1948 році для тих передбачень, які стихійно "керують" поведінкою людей і призводять до очікуваних ними результатів.

VIII. Форма інтерактивного навчання "запитання - відповідь". Для цього група поділяється на декілька груп. Кожна група одержує завдання прочитати текст із підручника і скласти запитання до нього. Коли студент замислюється над постановкою запитання, в його уяві зринає варіант відповіді, і це розвиває логічне мислення. Ланцюжок "запитання - відповідь" сприяє тому, що відповідь породжує нове запитання. Така методика роботи допомагає дитині формулювати певні умовиводи, висловлювати свої думки, доходити правильних висновків.

IX. Форма роботи "інформаційно-пізнавальна суперечність". Її характерна особливість полягає в тому, що елементами є істинні, але, на перший погляд, суперечливі твердження.

X. Прийом "незавершене рішення" – за його допомогою можна визначити рівень пізнавальної активності. Наприкінці заняття педагог пропонує студентам виконати творче завдання і попереджає, що рішення виявиться досить цікавим і несподіваним. Після обговорення висунутої проблеми студенти починають роботу, але не встигають виконати завдання до закінчення заняття.

Додаток Г**Тест «Словесні тріади».**

Даний метод був запропонований В. Меде і К. Піорковским. Обстежуваному пропонується три слова з віддалених асоціативних областей (наприклад: гра, сльози, свято). З цих слів необхідно за фіксований час скласти якомога більше осмислених речень. Подальший аналіз виконаного завдання дозволяє педагогу оцінити кількісно показник творчої уяви, швидкості протікання мислительних процесів, широти й активності словника.

Інструкція обстежуваному. "Після сигналу "Увага" я назву і напишу на дошці три слова. Ваше завдання - якомога швидше написати найбільшу кількість осмислених речень так, щоб у кожне речення входили ці три слова в будь-якій послідовності. Наприклад, якби я написав слова "дощ, поле, земля", можна було б скласти такі фрази: Дощ у полі добре промочив землю. Після дощу земля стала мокрою і я не пішов гуляти у поле. Дощу не було вже місяць, тому земля у полі стала тверда, немов камінь. Кожне речення потрібно писати з нового рядка. Коли я дам команду "Припинити", вам буде необхідно зупинитися і перегорнути аркуш паперу". Після інструктажу педагог називає і пише на дошці три слова і засікає час - 5 хвилин.

Аналіз результатів. Кожне речення оцінюється за п'ятибальною шкалою: 5 балів - оригінальна комбінація слів; 4 бали - правильне, логічне поєднання слів; 3 бали - допустиме поєднання; 2 бали - два слова пов'язані, а третє не логічне; 1 бал - беззмістовне поєднання слів. Показники зводяться до підсумкового коефіцієнту творчого мислення, який дорівнює сумі проставлених балів, поділений на кількість речень, написаних за 5 хвилин.

Додаток Д

Метод «Піктограма»

Оригінальний підхід до психодіагностики креативності і деяких пізнавальних процесів запропонував Р. Лурія. Метод, який широко відомий як "Піктограма", відкриває перед педагогами можливості дослідження особливостей творчого мислення, рівня розвитку загальних здібностей.

Дана методика може використовуватись для обстеження дітей і дорослих в груповому та індивідуальному варіантах.

Для проведення тестування за методом піктограми потрібно мати чистий аркуш паперу, олівець або авторучку, набір слів для запам'ятовування. Розглянемо детальніше варіант тесту.

Інструкція: "Зараз ми перевіримо твою пам'ять. Я буду називати тобі слова, а ти намалюй до кожного слова картинку, по якій потім зможеш пригадати це слово". Після інструктажу вголос зачитуються слова з інтервалом приблизно 30 секунд. Перед кожним словом або словосполученням називається його порядковий номер, а потім надається час на його зображення. Слова повинні чітко вимовлятися для уникнення повторень. В ході виконання завдання дитині не дозволяється записувати почуті слова. Швидкість і якість малювання не повинні хвилювати тих, хто виконує цей тест. По ходу роботи педагог може задавати питання типу: "Що ти малюєш?", "Як це допоможе тобі пригадати слово?" і т.д. Набір слів і словосполучень:

1. Веселе свято
2. Важка праця
3. Розвиток
4. Смачна вечеря
5. Голодна людина
6. Хвороба
7. Сміливий вчинок
8. Розлука

9. Дружба
10. Печаль
11. Щастя
12. Глуха бабуся
13. Війна
14. Весела компанія
15. Сліпий хлопчик 1
6. Багатство
17. Дівчинці холодно
18. Влада
19. Хвора жінка
20. Обман

Відтворення словесного матеріалу відбувається не раніше ніж через півгодини після закінчення тестування. По закінченні вказаного часу с пред'тудентам являються їхні малюнки і пропонується пригадати слова, які були їм зачитані. Інтерпретація відповідей.

При оцінці результатів дослідження підраховується кількість правильно відтворених слів у співвідношенні до загальної кількості слів і словосполучень, пред'явлених для запам'ятовування. Крім того, звертається увага на зміст самих малюнків, що дозволяє робити висновок про здатність дитини до абстрагування і творчого мислення. Всі зображення класифікуються на п'ять основних видів: абстрактні, знаково-символічні, конкретні, сюжетні і метафоричні.

Абстрактні зображення (А) - представлені у вигляді ліній, не оформлених у який-небудь образ, ні на що не схожих.

Знаково-символічні зображення (З) - у вигляді знаків чи символів (геометричні фігури, стрілки тощо).

Конкретні зображення (К) - це малюнки певних предметів.

Сюжетні (С) - зображувані предмети, персонажі об'єднуються в якусь ситуацію, сюжет; один персонаж, якщо він виконує якусь діяльність.

Метафоричні зображення (М) - малюнки у вигляді метафор, художнього вимислу (наприклад, на слово "радість" зображується людина, яка піднялась у повітря на крилах).

При обробці результатів дослідження поряд з кожним малюнком проставляється буквене позначення даного виду зображення. На основі аналізу характеру зображень робиться висновок про характер мислительного процес особистості. Так, якщо у відповідях переважно використовуються абстрактні чи знаково символічні зображення, то особистість обстежуваного може бути віднесена до "мислительного" типу. Такі люди в пізнавальній діяльності прагнуть до узагальнень, синтезу інформації, мають високий рівень абстрактно-логічного мислення, проте творчий потенціал рідко буває високим.

Обстежувані, у яких домінують сюжетні і метафоричні зображення, складають групу з розвинутим творчим мисленням, нерідко у них відмічається високий рівень креативності, захоплення художньою або іншими видами творчості. В разі переважання у відповідях конкретних зображень можна зробити висновок про конкретно-дійове мислення даної дитини, яке характеризується оперуванням безпосередньо сприйнятими об'єктами і зв'язками між ними, або про переважання так званого практичного мислення, спрямованого на розв'язання часткових конкретних задач у практичній діяльності. Конкретно-дійове мислення властиве дітям до 10 - 11 років, практичне мислення притаманне керівним працівникам, багатьом вчителям. Про рівень сформованості понятійного мислення свідчить те, наскільки вільно обстежуваний встановлює зв'язки між абстрактними поняттями і зображеннями в процесі малювання і відтворює слова по малюнках. У випадку, коли як опосередковані стимули часто зображуються людські фігурки, і відтворення словесного матеріалу відбувається успішно, можна висновувати про високу комунікативність дитини. В разі утруднень при відтворенні таких зображень можна говорити про інфантильність обстежуваного. Якість малюнків може характеризувати особливості нервової системи дитини. Якщо по мірі виконання

завдань зростає неохайність малюнків, слабшає натиск олівця чи авторучки, то це свідчить про слабкість нервових процесів, виснажливість нервової системи.

**ОПИТУВАЛЬНИК НА ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ ТВОРЧОГО
ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ**

1. Чи вважаєте ви, що навколишній світ можна поліпшити:
 - а) так;
 - б) ні, він і так досить гарний;
 - в) так, але тільки де в чому:
2. Чи вважаєте ви, що самі можете брати участь у значних змінах навколишнього світу:
 - а) так, у більшості випадків;
 - б) ні;
 - в) так, у деяких випадках.
3. Чи вважаєте ви, що деякі з ваших ідей сприяли б прогресу в тій сфері діяльності, у якій ви працюєте (збираєтеся працювати):
 - а) так;
 - б) так, за сприятливих обставин;
 - в) лише деякою мірою.
4. Чи вважаєте ви, що в майбутньому відіграватимете настільки важливу роль, що зможете щось принципово змінити:
 - а) так, напевно;
 - б) це мало ймовірно;
 - в) можливо.
5. Коли ви хочете розпочати якусь дію, чи думаєте ви що виконаєте це:
 - а) так;
 - б) часто думаєте, що не зумієте;
 - в) так, часто.
6. Чи хочете ви займатися справою, якої абсолютно не знаєте:

- а) так, невідоме вас приваблює;
- б) невідоме вас не цікавить;
- в) усе залежить від характеру цієї справи.

7. Вам доводиться займатися незнайомою вам справою. Чи хочеться вам бути досконалим:

- а) так;
- б) задовольнитесь тим, чого встигли домогтися;
- в) так, але тільки якщо вам це сподобається.

8. Якщо незнайома справа вам подобається, чи хочете ви знати про неї все:

- а) так;
- б) ні, ви хочете навчатися тільки основного;
- в) ні, ви хочете тільки задовольнити свою цікавість.

9. Коли ви зазнаєте невдачі, то:

- а) якийсь час виявляєте впертість, усупереч здоровому глузду;
- б) махаєте рукою на витівку, тому що розумієте, що вона нереальна;
- в) продовжуєте робити свою справу, навіть коли стає очевидним, що

перешкоди нездоланні.

10. Як, на вашу думку, треба вибирати професію:

- а) враховуючи свої можливості, перспективи;
- б) зважаючи на стабільність, значущість, потреби професії;
- в) переваги професії.

11. Подорожуючи, чи могли б ви легко орієнтуватися на маршруті, яким уже їздили:

- а) так;
- б) ні, боїтеся заблукати;
- в) так, але тільки там, де вам сподобалося.

12. Одразу ж після якось бесіди чи зможете ви згадати все, про що йшлося:

- а) так, легко;
- б) всього згадати не зможете;
- в) запам'ятовуєте тільки те, що вас цікавить.

13. Коли ви чуєте слово незнайомою мовою, можете повторити його по складах. без помилки, навіть не знаючи його значення:

- а) так, легко;
- б) так, якщо це слово легко запам'ятати;
- в) повторите, але не зовсім правильно.

14. У вільний час ви любляете:

- а) залишатися наодинці;
- б) бути в компанії;
- в) вам байдуже, будете ви самі, чи в компанії.

15. Ви займаєтеся якоюсь справою. Вирішуєте припинити це заняття тільки коли:

- а) справу закінчено;
- б) ви більш-менш задоволені;
- в) вам ще не все вдалося зробити.

16. Коли ви самі:

- а) любите мріяти про абстрактне;
- б) за будь-яку ціну намагаєтеся знайти собі конкретне заняття;
- в) іноді любите помріяти, але про речі, що пов'язані з вашою діяльністю (роботою, навчанням).

17. Коли якась ідея захоплює вас, ви будете думати про неї:

- а) незалежно від того, де і з ким ви;
- б) ви зможете робити це тільки наодинці;
- в) тільки там, де буде не надто шумно.

18. Коли ви обстоюєте якусь ідею:

- а) можете відмовитися від неї, якщо вислухаєте переконливі аргументи опонентів;
- б) наполягатимете на своєму, які аргументи не вислухали б;
- в) зміните свою думку, якщо опір виявиться надто сильним.

Обробка:

- за кожну відповідь “а” нараховують 3 бали;
- за відповідь “б” – 1 бал;
- за відповідь “в” – 2 бали.

Підрахувати загальну суму.

Інтерпретація:

Запитання 1, 6, 7, 8 визначають межу допитливості; запитання 2, 3, 4, 5 – впевненість у собі; запитання 9 і 15 – амбіційність; запитання 12 та 13 – «слухову» пам’ять; запитання 11 – зорову пам’ять; запитання 14 – прагнення бути незалежним; запитання 16, 17 – здатність до абстрагування; запитання 18 – ступінь зосередженості. Ці компоненти дають уявлення про основні риси творчого потенціалу. Загальна сума набраних балів дає змогу визначити рівень творчого потенціалу.

0 – 23 бали – низький рівень;

24 – 48 балів – середній рівень;

49 і більше – високий рівень.

Високий рівень – значний творчий потенціал, який надає багатий вибір творчих можливостей. Якщо є умови для застосування здібностей, то студентам доступні найрізноманітніші види творчості.

Середній рівень – людина має риси які дозволяють займатися творчістю, але в неї є проблеми, що гальмують творчий процес.

Низький рівень – творчий потенціал невеликий. Але можна спробувати його збільшити за допомогою спеціальних вправ та підвищення впевненості у своїх силах.

Тест Гілфорда (модифікований Є. Тунік)

Даний тест спрямований на вивчення креативності, творчого мислення. Досліджувані фактори:

- 1) Швидкість (Легкість, продуктивність) - Цей фактор характеризує швидкість творчого мислення і визначається загальним числом відповідей.
- 2) Гнучкість- Фактор характеризує гнучкість творчого мислення, здатність до швидкого переключення і визначається кількістю класів (груп) даних відповідей.
- 3) Оригінальність- Фактор характеризує оригінальність, своєрідність творчого мислення, незвичайність підходу до проблеми і визначається числом рідко приводяться відповідей, незвичайним вживанням елементів, оригінальністю структури відповіді.

Час проведення процедури - близько 40 хвилин. Тести призначені для вікової групи від 5 до 15 років. З дітьми від 5 до 8 років процедура проводиться в індивідуальній формі. З віковою групою від 9 до 15 років робота з тестами проводиться в груповій формі (можливо проведення і в індивідуальній формі).

Слід зазначити, що субтест 3 (слова або вираження) має дві модифікації, одна модифікація - слова - призначена для дітей від 5 до 8 років, друга модифікація - вираз - призначена для дітей 9-15 років.

Субтест 1. Використання предметів (варіанти вживання)

Завдання: перерахувати якомога більше незвичайних способів використання предмета.

Інструкція для випробуваного: «Газета використовується для читання. Ти ж можеш придумати інші способи її використання. Що з неї можна зробити? Як її можна ще використовувати?»

Інструкція зачитується усно. Час виконання субтеста - 3 хв. При індивідуальній формі проведення всі відповіді дослівно записуються психологом. При груповій формі проведення відповіді записують самі випробовувані. Час засікається після прочитання інструкції.

Розглянемо оцінювання результатів тесту на прикладі першого субтеста.

Оцінювання: результати виконання тесту оцінювалися в балах.

Є три показника.

1) Швидкість (Швидкість відтворення ідей) - сумарне число відповідей. За кожну відповідь дається 1 бал, всі бали сумуються.

$B = n$.

B - швидкість,

n - число доречних відповідей.

Слід звернути особливу увагу на термін «доречні відповіді». Потрібно виключити з числа врахованих ті відповіді, які згадувалися в інструкції, - очевидні способи використання газет: читати газету, дізнаватися новини і т. Д.

2) Гнучкість - Число класів (категорій) відповідей.

Всі відповіді можна віднести до різних категорій. Наприклад, відповіді типу: «з газети можна зробити шапку, корабель, іграшку» і т. Д. Відносяться до однієї категорії - створення виробів та іграшок.

категорії відповідей

1. Використання для записів (записати телефон, вирішувати приклади, малювати).

2. Використання для ремонтних і будівельних робіт (заклеїти вікна, наклеїти під шпалери).

3. Використання в якості підстилки (постелити на брудну лавку, покласти під взуття, постелити на підлогу при фарбуванні стелі).

4. Використання в якості обгортки (загорнути покупку, обернути книги, загорнути квіти).

5. Використання для тварин (підстилка кішці, хом'якові, прив'язати на нитку бантик з газети і ґрати з кішкою).

6. Використання як засобу для витирання (витерти стіл, протирати вікна, мити посуд, як туалетний папір).
7. Використання як знаряддя агресії (бити мух, карати собаку, плюватися кульками з газети).
8. Здача в макулатуру.
9. Отримання інформації (дивитися рекламу, давати оголошення, робити вирізки, перевірити номер лотерейного квитка, подивитися дату, подивитися програму TV і т. Д.).
10. Використання в якості покриття (укритися від дощу, сонця, прикрити щось від пилу).
11. Спалювання (для розпалювання, для розведення багаття, зробити факел).
12. Створення виробів, іграшок (зробити корабель, шапку, пап'є-маше).

Слід приписати кожній відповіді номер категорії з вищенаведеного списку, потім, якщо кілька відповідей будуть відноситися до однієї і тієї ж категорії, то враховувати тільки першу відповідь з цієї категорії, тобто враховувати кожен категорію тільки один раз.

Потім слід підрахувати число використаних дитиною категорій. В принципі, число категорій може змінюватися від 0 до 12 (якщо не буде дано відповідей, віднесених до нової категорії, якої немає в списку).

За відповіді, що не підходять до жодної з перерахованих категорій, додається по 3 бали за кожен нову категорію. Таких відповідей може бути кілька. Але перш ніж привласнювати нову категорію, слід дуже уважно співвіднести відповідь з наведеним вище списком.

За одну категорію нараховується 3 бали.

$G = 3 m$.

G - показник гнучкості,

m - число використаних категорій.

3) Оригінальність - Число незвичайних, оригінальних відповідей. Відповідь вважається оригінальним, якщо він зустрічається 1 раз на вибірці в 30-40

чоловік. Один оригінальний відповідь - 5 балів.

Всі бали за оригінальні відповіді підсумовуються.

$$O_p = 5 k.$$

O_p - показник оригінальності,

k - число оригінальних відповідей.

Підрахунок сумарного показника по кожному субтесту слід проводити після процедури стандартизації, тобто перекладу сирих балів у стандартні. В даному випадку пропонується проводити підсумовування балів по різних факторів, віддаючи собі звіт в тому, що така процедура не є досить коректною, а отже, сумарними балами можна користуватися тільки як приблизними й оцінними.

$$T_1 = B_1 + \Gamma_1 + O_{p1} = N + 3 m + 5 k.$$

T_1 - Сумарний показник першого субтеста,

B_1 - Швидкість по 1 субтесту,

Γ_1 - Гнучкість по 1 субтесту,

O_{p1} - Оригінальність по 1 субтесту,

n - загальне число доречних відповідей,

m - число категорій,

k - число оригінальних відповідей.

Додаток Ж

Методика «Вивчення мотивації навчання у виші» (Т.І. Ільїна)

Інструкція:

Уважно прочитайте кожне твердження. Поставте позначку "+" поруч з номером твердження, якщо ви згодні з ним, і позначку "-", якщо не згодні з цим твердженням.

Твердження:

1. Найкраща атмосфера на занятті – атмосфера вільних висловлювань.
2. Зазвичай я працюю з великим напруженням.
3. У мене рідко бувають головні болі після пережитих хвилювань або неприємностей.
4. Я самостійно вивчаю ряд предметів, які, на мою думку, необхідні для моєї майбутньої професійної діяльності.
5. Яку з притаманних вам якостей ви цінуєте найбільше? (Відповідь напишіть _____).
6. Я вважаю, що життя варто присвятити обраній професії.
7. Я відчуваю задоволення від розгляду на заняттях складних проблем.
8. Я не вбачаю сенсу у більшості завдань, які виконуються у ЗВО.
9. Я отримую велике задоволення від розповіді знайомим про свою майбутню професію.
10. Я досить-таки посередній студент, ніколи не буду зовсім хорошим, а тому немає сенсу докладати зусилля, щоб стати краще.
11. Я вважаю, що в наш час не обов'язково мати вищу освіту.
12. Я твердо впевнений в правильності вибору професії.
13. Яких притаманних вам якостей ви б хотіли позбутися? (Відповідь напишіть _____).
14. За зручних обставин я користуюся на іспиті підручними матеріалами (конспектами, шпаргалками, записами, формулами).

15. Найкращий час життя – студентські роки.
16. У мене надмірно неспокійний і переривчастий сон
17. Я вважаю, що для повного оволодіння професією всі навчальні дисципліни потрібно вивчати однаково глибоко.
18. За можливості я вступив би в інший ЗВО.
19. Зазвичай я беруся за більш прості завдання, а більш складні залишаю напотім. 20. Для мене важко було зупинитися при виборі професії на одній з них.
21. Я можу спокійно спати за будь-яких неприємностей.
22. Я твердо впевнений, що моя професія приноситиме мені моральне задоволення і матеріальне благополуччя в житті.
23. Мені здається, що мої друзі здатні навчатися краще, ніж я.
24. Для мене дуже важливо мати диплом про вищу освіту.
25. З деяких практичних міркувань для мене це самий зручний ЗВО.
26. У мене достатньо сили волі, щоб навчатися без нагадувань адміністрації.
27. Життя для мене майже завжди пов'язано з незвичним напруженням.
28. Екзамени потрібно складати, затрачаючи мінімум зусиль.
29. Є багато ЗВО, в яких я би міг навчатися з неменшим інтересом.
30. Яка з притаманних вам якостей найбільше заважає навчатися? (Відповідь напишіть _____).
31. Я людина, що легко захоплюється, але всі мої захоплення певною мірою пов'язані з майбутньою роботою.
32. Неспокій про іспит або роботу, що не виконані вчасно, часто заважають мені спати.
33. Висока заробітна платня після закінчення ЗВО для мене не головне.
34. Мені потрібно бути в доброму гуморі, щоб підтримати загальні рішення групи.
35. Я змушений був вступити у ЗВО, щоб зайняти бажане положення у суспільстві, уникнути служби в армії.
36. Я вивчаю навчальний матеріал, щоб стати професіоналом, а не для іспиту.

37. Мої батьки – хороші професіонали, і я хочу бути схожим на них.
38. Для просування по службі мені необхідно мати вищу освіту.
39. Яка з притаманних вам властивостей допомагає навчатися у ЗВО (Відповідь напишіть _____).
40. Мені важко змусити себе вивчати як слід дисципліни, які прямо не стосуються моєї майбутньої професії.
41. Мене дуже турбують можливі невдачі.
42. Найкраще я навчаюся, коли мене періодично стимулюють, підганяють. 43. Мій вибір цього ЗВО остаточний.
44. Мої друзі мають вищу освіту, і я не хочу відставати від них.
45. Щоб переконати в будь-чому свою групу, мені доводиться самому працювати дуже інтенсивно.
46. У мене зазвичай рівний і хороший настрій.
47. Мене приваблює зручність, чистота та легкість майбутньої професії.
48. До вступу у ВНЗ я давно цікавився цієї професією, багато читав про неї.
49. Професія, яку я отримую, найважливіша і найперспективніша.
50. Мої знання про цю професію були достатніми для впевненого вибору цього ЗВО.

Інструкція Запишіть будь ласка перші десять асоціацій, які спали Вам на думку, на запропоноване слово-стимул. Над питанням довго не роздумуйте. Слово-стимул «Навчання у вузі»

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6
- 7
- 8
- 9

Додаток 3

Методика «Діагностика спрямованості навчальної мотивації»**(за Т. Дубовицькою)**

Інструкція. Прочитайте кожне висловлювання та визначте власне ставлення до навчального предмета, проставивши напроти номера висловлювання відповідну відповідь, використовуючи для цього запропоновані позначення: правильно (++)); мабуть, правильно (+); мабуть, неправильно (-); неправильно (- -).

Опитувальник

1. Вивчення цього навчального предмета дає можливість дізнатися багато важливої інформації для мене, проявити свої здібності.
2. Цей навчальний предмет мені цікавий, і я хочу знати з цього предмета якомога більше.
3. У вивченні вказаного предмета мені достатньо тих знань, які я отримую на заняттях.
4. Навчальні заняття з цього предмета мені нецікаві, я їх виконую, бо цього вимагає вчитель.
5. Труднощі, що виникають під час вивчення цього предмета, роблять його для мене ще більш захопливим.
6. Під час вивчення цього предмета, крім підручників і рекомендованої літератури, я самостійно читаю додаткову літературу.
7. Вважаю, що складні теоретичні питання з цього предмета можна було б не вивчати.
8. Якщо щось не виходить із цього предмета, намагаюся розібратися.
9. На заняттях із цього предмета у мене буває такий стан, коли «зовсім не хочеться вчитися».
10. Активно працюю і виконую завдання тільки під контролем учителя.
11. Матеріал, що вивчається із цього предмета, з цікавістю обговорюю у вільний час (на перерві, вдома) зі своїми однокласниками (друзями).

12. Намагаюся самостійно виконувати завдання із цього предмета, не люблю, коли мені підказують або допомагають.
13. По можливості намагаюся списати виконання завдань у товаришів або прошу когось виконати завдання за мене.
14. Вважаю, що всі знання із цього предмета є цінними, тому потрібно знати з нього якомога більше.
15. Оцінка із цього предмета для мене є важливішою, ніж знання.
16. Якщо я погано підготовлений(-а) до уроку, то особливо не засмучуюся й не хвилююся.
17. Мої інтереси й захоплення у вільний час пов'язані із цим предметом.
18. Цей предмет насилу мені дається, і мені доводиться змушувати себе виконувати навчальні завдання.
19. Якщо через хворобу (або з інших причин) я пропускаю уроки із цього предмета, то мене це засмучує.
20. Якби це було можливо, то я виключив(-ла) би цей предмет із розкладу (навчального плану)

Додаток И**Методика «Діагностика рівня саморозвитку та професійно-педагогічної діяльності» Л. Бережної**

Інструкція. Дайте відповідь на всі 18 запитань, вибираючи тільки один із запропонованих варіантів відповіді. Для цього після кожного питання потрібно обрати варіант 1, 2 або 3.

ТЕСТ

1. На основі порівняльної самооцінки виберіть, яка характеристика вам найбільше підходить.

- 1) цілеспрямований;
- 2) працьовитий;
- 3) дисциплінований.

2. За що вас цінують колеги?

- 1) за те, що я відповідальний;
- 2) за те, що відстоюю свою позицію і не міняю рішень;
- 3) за те, що я ерудований, цікавий співрозмовник.

3. Як ви ставитеся до ідеї педагогічної підтримки? 1) думаю, що це марна трата часу;

- 2) глибоко не вникав у проблему;
- 3) позитивно, активно включаюсь в проект.

4. Що вам найбільше заважає професійно самовдосконалюватися?

- 1) недостатньо часу;
- 2) немає відповідної літератури і умов;
- 3) не вистачає сили волі та наполегливості.

5. Які особисто ваші типові утруднення в здійсненні педагогічної підтримки?

- 1) не ставив перед собою завдання аналізувати труднощі;
- 2) маючи великий досвід, утруднень не відчуваю;
- 3) точно не знаю.

6. На основі порівняльної самооцінки виберіть, яка характеристика вам найбільше підходить.

- 1) вимогливий;
- 2) наполегливий;
- 3) поблажливий.

7. На основі порівняльної самооцінки виберіть, яка характеристика вам найбільше підходить.

- 1) рішучий;
- 2) кмітливий;
- 3) допитливий,

8. Яка ваша позиція в проєкті педагогічної підтримки?

- 1) генератор ідей;
- 2) критик;
- 3) організатор.

9. На основі порівняльної самооцінки виберіть, які риси у вас розвинені більшою мірою.

- 1) сила волі;
- 2) завзятість;
- 3) обов'язковість.

10. Що ви найчастіше робите, коли у вас з'являється вільний час?

- 1) займаюся улюбленою справою;
- 2) читаю;
- 3) проводжу час з друзями.

11. Яка з наведених нижче сфер останнім часом викликає у вас пізнавальний інтерес?

- 1) методичні знання;
- 2) теоретичні знання;
- 3) інноваційна педагогічна діяльність.

12. У чому ви могли б себе максимально реалізувати?

- 1) якби працював так, як і раніше;

2) вважаю, що в новому проекті педагогічної підтримки;

3) не знаю.

13. Яким вас найчастіше вважають ваші друзі?

1) справедливим; 2) доброзичливим; 3) чуйним.

14. Який з трьох принципів для вас є найближчим і якого ви дотримуетесь найчастіше?

1) жити треба так, щоб не було нестерпно боляче за безглуздо прожиті роки;

2) в житті завжди є місце самовдосконалення;

3) насолоду життям у творчості.

15. Хто найбільше відповідає вашому ідеалу?

1) людина сильна духом і міцної волі;

2) людина творча, яка багато знає і вміє;

3) людина незалежна і впевнена в собі.

16. Чи вдається вам в професійному плані домогтися того, про що ви мрієте?

1) думаю, що так;

2) швидше за все так;

3) якщо пощастить.

17. Що вас більше приваблює в проекті педагогічної підтримки?

1) те, що більшість вчителів схвалюють ідею педагогічної підтримки;

2) не знаю ще,

3) нові можливості викладацької діяльності і перспектива самореалізації.

18. Уявіть, що ви стали мільярдером. Що б ви хотіли зробити?

1) подорожував би по всьому світу;

2) побудував би приватну школу і займався улюбленою справою;

3) зміг би поліпшити свої побутові умови і жив собі на втіху.

Обробка та аналіз результатів.

Ключ до тесту 1 а – 3; b – 2; c – 1 10 а – 2; b – 3; c – 1 2 а – 2; b – 1; c – 3 11 а – 1; b – 2; c – 3 3 а – 1; b – 2; c – 3 12 а – 1; b – 3; c – 2 4 а – 3; b – 2; c – 1 13 а – 3;

b – 2; c – 1 5 a – 2; b – 3; c – 1 14 a – 1; b – 3; c – 2 6 a – 3; b – 2; c – 1 15 a – 1; b – 3; c – 2 7 a – 2; b – 3; c – 1 16 a – 3; b – 2; c – 1 8 a – 3; b – 2; c – 1 17 a – 2; b – 1; c – 3 9 a – 2; b – 3; c – 1 18 a – 2; b – 3; c – 1

Підраховувалася загальна сума балів. 18-34 – латентний рівень самооцінки і прагнення до саморозвитку 35-39 – виражений рівень 40-54 – інноваційний рівень Таблиця А.9. Карта оцінювання власної особистості студента № Якості особистості Рівень розвитку якості Латентний Виражений Інноваційний 1. Здатність до самоаналізу та адекватної самооцінки 2. Здатність до сприйняття конструктивної критики 3. Здатність помічати слабкі сторони та прогалини у власній Продовження таблиці А. 9 творчій педагогічній діяльності Самоконтроль 5. Володіння методами самовдосконалення 6. Здатність до співпраці у творчості у педагогічній діяльності 7. Здатність помічати проблеми в освітньому процесі.